

Univerzita Karlova v Praze
Fakulta humanitních studií

Integrace azylantů v České republice

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Lucia Tichá

Vedoucí práce Mgr. Selma Munič Dizdarevič

Email: 6846@mail.fhs.cuni.cz

Praha 2006

Prohlašuji, že jsem práci vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a souhlasím s jejím eventuálním zveřejněním v tištěné nebo elektronické podobě.

V Praze dne

.....

podpis

Chtěla bych především poděkovat vedoucí mé bakalářské práce Mgr. Selme Munič Dizdarevič, za vedení mé práce a za její cenné rady a připomínky. Dále bych chtěla poděkovat Organizaci pro pomoc uprchlíkům a především slečně Mgr. Bobysudové za vstřícný přístup a poskytnuté informace. Děkuji také autorům internetových stránek www.migraceonline.cz za jejich velmi dobrou úroveň a množství důležitých informací. Nakonec bych chtěla poděkovat svému tutorovi Mgr. Skovajsovi Ph.D, který mě doprovázel po celou dobu mého studia, čímž mi dopomohl k jeho úspěšnému zakončení. Taky děkuju mé přítelkyni Evě Michalčíkové za korekturu českého jazyka.

OBSAH

OBSAH.....	2-3
SEZNAM POUŽITÝCH SKRATEK.....	3
ÚVOD.....	4-6
1. Evropská unie a její azylová politika.....	7-8
2. Česká republika v kontextu mezinárodní migrace.....	9-10
3. Imigrační a integrační modely.....	10-12
3.1. Imigrační a integrační politika České republiky.....	13-15
3.2. Trend multikulturalismu a občanské integrace v Evropě a v ČR.....	15-16
4. Žadatelé o azyl.....	17-18
5. Vývoj azylové legislativy v České republice.....	18-26
6. Instituce zabývající se uprchlíky v České republice.....	26-27
7. Průběh azylové procedury v ČR.....	27-28
7.1. Vstupní procedura.....	28
7.2. Přijímací středisko, podání žádosti o azyl.....	28-29
7.3. Pobytové středisko, pohovor.....	29
7.3.1. Život uprchlíků v pobytovém středisku	
7.4. Pobyty v soukromí.....	31
7.5. Zdravotní pojištění.....	31-32
7.6. Zaměstnání.....	32
7.7. Rozhodnutí první instance.....	32-34
7.8. Zrychlené řízení.....	34
7.9. Nezletilí žadatelé o azyl.....	34
7.10. Zánik azylu.....	34
8. Integrace azylantů v ČR	
8.1. Efektivita Státního integračního programu.....	35
8.2. SIP v oblasti výuky českého jazyka.....	36-37
8.3. SIP v oblasti bydlení.....	38-40
8.4. SIP v oblasti zaměstnání.....	41-42
8.5. Zkušenosti krajských úřadů, obecních úřadů, zaměstnanců integračních středisek, pracovníků NNO se státním integračním programem a koncepcí integrace azylantů.....	42-46
9. Integrace azylantů v rámci Evropské unie (příklady dobré praxe)	46
9.1. Úvodní programy pro přistěhovalce a uznané uprchlíky.....	47-50
9.2. Občanská integrovanost přistěhovalce/azylanta.....	51-54
10. Zapojení Nestátních neziskových organizací do procesu integrace azylanta	54-56
10.1. Konkrétní nestátní neziskové organizace zabývající se problematikou uprchlictví a jejich projekty na	

podporu integrace azylantů do společnosti hostitelské země.....56-57

11. ZÁVĚR.....	61-63
12. SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	64-66
13. INTERNETOVÉ ZDROJE.....	67
14. SEZNAM PŘÍLOH.....	68
15. PŘÍLOHY.....	68-78

Seznam použitých zkratk

AZ – azylový zákon

EU – Evropská unie

ES – Evropské společenství

ČR – Česká republika

OAMP – Odbor azylové a migrační politiky

SUZ – Správa uprchlických zařízení

UNHCR – United Nations High Commissioner for Refugees, Úřad vysokého komisaře

SIP – Státní integrační program

NNO – Nestátní neziskové organizace

ČSU – Český statistický úřad

IAS – Integrační azylové středisko

IOM – Mezinárodní organizace pro migraci

MV ČR – Ministerstvo vnitra České republiky

MPSV- Ministerstvo práce a sociálních věcí

NSS – Nejvyšší správní soud

PoS – Pobytové středisko

OSPOD – Veřejný ochránce práv, ombudsman

ÚVOD

Žádná kultura není statická ani homogenní, každá se mění uvnitř i zevně. Žádná kultura není dokonalá, všechny se musí učit od jiných kultur. Žádná kultura není bezcenná, vždy existuje něco, čím může jiné obohatit.

Integrace znamená scelení, sjednocení, spojení částí celku nebo také začlenění. Odchod jedince z krajiny původu je zpravidla spojen s narušením primárních sociálních vazeb, jako je rodina, původní lokální komunita, přátelé, ale také ze sekundárních vazeb jako jsou instituce a struktura původního národního státu. Imigrant je v novém prostředí v stavu dezorganizace a teprve postupným začleňováním do struktur nové společnosti se reorganizuje¹ (Uherek 2000:2). Integraci je však nutné vnímat jako dvoustranný proces, ne jako jednostrannou akci: obě strany, jak majoritní společnost tak minorita se musí přizpůsobovat, neplatí, že adaptaci je nutné žádat pouze od menšin. Do základního rámce integračního procesu azylanta patří především jeho integrace do právního systému, který stanovuje jeho práva a povinnosti, jeho pobytový status a zároveň ho chrání před protiprávním jednáním okolí, ale taky současně dohlíží na jeho dodržování právních norem dané společnosti. Důležitá je také jeho integrace do systému zdravotní a sociální péče, otevřený přístup k bydlení, zaměstnání a vzdělávání. Zároveň by měl mít azylant přístup k informacím, možnost zachovávat své náboženství, jazyk a kulturu a také účastnit se společenského a politického diskursu dané komunity (Uherek 2000:2). Dalším důležitým aspektem je společenská integrace migrujících jedinců, čímž myslíme jeho včleňování do už existujícího koherentního společenského celku, který má své pravidla, normy a hodnoty. Hlavním cílem integrace azylantů je docílení jejich samostatnosti a soběstačnosti v novém domově, který našli v České republice.

Myšlenka zpracovat teoretickou práci na téma integrace azylantů mě provází od mého zapojení se do projektu „Zlepšení poradenství pro cizince, uprchlíky a azylanty“². Snaha pochopit problémy uprchlíků mě vedly k vykonávání dobrovolnictví v Organizaci pro pomoc uprchlíkům, v rámci kterého jsme v pobytovém středisku Seč pravidelně organizovali volnočasové aktivity. Také praxe v kanceláři OPU mi dopomohla k vytvoření představy o

¹ K překonání disorganizace si imigrační skupina vytváří své vlastní kolektivní nástroje a účelově se sdružuje (Z.Uherek 2002:2)

² Mainstreaming refugee and migrant guidance (hlavní partner DR. Pamela M. Clayton, University of Glasgow) projekt zaměřený na poradenské služby pro uprchlíky, azylanty a cizince, v ČR partner - Akses s.r.o.

životě uprchlíka v hostitelské společnosti. Cílem této bakalářské práce je poukázat na proces integrace úspěšného žadatele o azyl v kontextu uceleného azylového systému v rámci ČR.

Práce je tématicky rozdělena na deset kapitol. První kapitola ozřejmuje reakci Evropské unie a její azylové politiky na příliv uprchlíků. V druhé kapitole se dostáváme k vývoji azylové politiky v České republice. Třetí kapitola popisuje integrační modely, které jednotlivé státy implementují do svých migračních politik. V dalších kapitolách se soustředí na důležitý aspekt, který ovlivňuje žadatele o azyl a to azylový zákon. Popisem azylové procedury v kapitole sedm chci objasnit jednotlivé fáze, kterými žadatel o azyl musí projít a jak ovlivňují jeho integraci do majoritní společnosti. Důležitá kapitola osm opisuje podporu státu v dosažení úspěšné integrace azyllanta do společnosti hostitelské země. Jako hlavní pramen byl použit „Výzkum Integrace azyllantů a efektivita Státního integračního programu“ z roku 2005. V kapitole devět se dozvíme jak řeší problém integrace azyllantů a přistěhovalců jiné státy Evropské unie, na základě příkladů dobré praxe. Téma integrace azyllantů uzavírá kapitola deset, která se věnuje zapojení Nestátních neziskových organizací do procesu integrace azyllanta.

Čtyři základní potřeby imigranta:

„Musí mít místo, kde se cítí bezpečný, domov; místo odkud může odcházet a kam se může vracet.

Musí získávat nové podněty, mít prostor k odpočinku, k novým zážitkům, dojmům.

Musí být uznáván; to znamená, že musí patřit do nějaké společnosti, ve které má určitý status, musí patřit k nějaké skupině, ve které něco znamená, tam či onam. Musí být jedincem spíše než pouhou součástí ekonomické a sociální mašinerie.

A konečně musí mít v někom nebo v něčem zálibení, mít důvěrný vztah, třeba i jen k pouhé kočce nebo psovi, vůči kterým pociťuje náklonnost a ví, že je tato náklonnost opěťovaná“³.

(Park R., Community Organisation and the Romantic Temper 1967:119)

Délka a složitost každé z těchto etap sblížení domorodců s cizinci se různí u různých národů. Ale však jde o skupiny nebo jednotlivce, mechanismus je vždy stejný – zastavení, čekání, přechod, vstup, přijetí“⁴.

(Gennep A., Přechodové rituály 1996:34)

1. Evropská unie a její azylová politika

Jedním z dosavadních cílů Evropské unie je harmonizovat azylovou politiku v rámci Evropy. Na jedné straně chce EU demonstrovat své odhodlání dodržovat závazky podle Úmluvy z roku 1951 a dalších relevantních právních nástrojů. Na druhé straně však reaguje na

³ Procesem integrace jedinců do společnosti se zabývá celá řada sociologických a antropologických škol. Sociolog Robert Ezry Park je představitelem Chicagské školy, která studovala tuto tematiku v prostředí amerického velkoměsta.

⁴ Antropolog Arnol van Gennep tvrdí, že tzv. Proces změny zpravidla směřuje od prvotní uzavřenosti k postupnému otevírání

rostoucí počet žadatelů o azyl svou restriktivní politikou. Tato politika reaguje na skutečnost, že mnohý přistěhovalce využívá azylovou proceduru na zlegalizování svého pracovního pobytu. Na nárůst počtu žadatelů o azyl a zneužívání azylové procedury však mnohé státy reagují omezením přístupu k azylovému řízení nebo zavedením postihů žadatelů o azyl⁵.

„Politické klima, které žadatele o azyl vnímá jako ekonomického migranta zneužívajícího azylový systém dané země podporuje znevažování žadatelů o azyl se kterými je zacházeno způsobem, který je často v rozporu se závazky podle Úmluvy z roku 1951. Stálé vládní stížnosti na zneužívání azylového řízení vedly v řadě zemí ke vzniku atmosféry netolerance a rasismu namířeného proti uprchlíkům.“

(Lawson, 2005:1; zvýraznění autorka).

Počet úspěšných žadatelů o azyl se v posledních letech nepochybně zmenšil a v mnoha případech je žadatelům přiznáván jiný typ ochrany (např. dočasná ochrana). Evropská rada pro uprchlíky a exulanty (European Council for Refugees and Exiles, ECRE)⁶, zastřešující agentura nevládních organizací zabývajících se uprchlickou problematikou, uvádí, že přestože v Evropě existuje odpovídající právní rámec pro přiznání azylu a integraci uprchlíků, nízký počet uznaných uprchlíků vzbuzuje otázky o efektivnosti tohoto rámce (Lawson 2005:1).

Vznikající azylová legislativa, odrazující žadatele od vstupu do Evropy, však neřeší problém, který uprchlíky nutí opouštět svou zemi. Mezinárodní organizace práce (International Labour Organization, ILO)⁷ předpovídá, že počet migrantů ve světě poroste i nadále kvůli tlakům v pracovní oblasti, rostoucím rozdílům v příjmech a revoluci v oblasti informačních a komunikačních technologií (Lawson 2005:1).

Evropská unie se snaží řešit azylovou problematiku, nacházením rovnováhy mezi „potřebami“ států a závazkem chránit uprchlíky. Amsterodamská smlouva z roku 1997 přinesla rozhodnutí začlenit azylovou a imigrační politiku do působnosti EU vypracováním závazného právního nástroje. Důležitým aspektem je harmonizace sociální pomoci pro

⁵ Asylum in Europe. A Handbook for Agencies Assisting Refugees. European Council on Refugees and Exiles, třetí vydání, březen 1983, k vydání připravil G. Jaeger a spol.

⁶ Good Practice Guide on the Integration of Refugees in the European Union. Introduction, ECRE Task Force on Integration, Londýn 1999, k vydání připravil S. Grant a spol.

⁷ Workers without frontiers. The Impact of Globalization on International Migration, zpráva ILO, březen 2000

žadatele o azyl, dočasná ochrana uprchlíků v případě rozsáhlých krizí a sdílení odpovědnosti mezi členskými zeměmi. Neměli by být však opomíjeni základní společné hodnoty svobody a lidských práv (Lawson 2005:2).

V roce 1995 získalo v Evropě azyl něco přes 40 tisíc žadatelů o azyl. V tomto roce pocházelo 29% všech žadatelů o azyl v Evropě z Blízkého východu, 24% z bývalé Jugoslávie, 11% z ostatních evropských národů, 14% z Asie a 21% z Afriky. V letech 1989-1999 tvořili žadatelé z bývalé Jugoslávie 19% ze všech žadatelů o azyl v Evropě, za nimi byli rumunští (10%) a turečtí (9%) žadatelé o azyl (Lawson 2005:2).

Podle statistik UNHCR počet uprchlíků, kteří překročili hranice, klesá. Globální počty uprchlíků poklesly od roku 2001 o 31 procent, z 12,1 miliónu na 8,4 miliónu ke konci roku 2005. Většina vysídlených osob pochází nadále z rozvojových zemí. Ze statistiky UNHCR za rok 2005 vyplývá, že téměř polovinu celkového počtu osob spadajících do působnosti UNHCR tvoří pět národností: Afghánci (2,9 miliónu), Kolumbijci (2,5 miliónu), Iráčané (1,8 miliónu), Súdánci (1,6 miliónu) a Somálci (839 000).

Přestože práva zakotvená v Úmluvě z roku 1951 by měla podporovat integrační proces, v praxi se uprchlíci v celé Evropě ve svém úsilí začít nový život setkávají s řadou překážek. Jazyk a kultura hostitelské země může být pro uprchlíka zcela cizí, právní nároky nejsou vždy jasně specifikovány nebo nejsou v praxi respektovány. Každá evropská země nabízí jinou úroveň pomoci poskytované buď státními nebo místními orgány nebo dobrovolnickými či nevládními organizacemi. Tato pomoc je zásadní a pomáhá uprchlíkům realizovat svůj potenciál během pobytu v hostitelské zemi. Uprchlíci se často nemohou nebo nechťejí vrátit do své země původu kvůli stále existujícímu riziku pronásledování a mohou se tedy rozhodnout přijmout občanství hostitelské země poté, co splní kritéria stanovená dotyčnou zemí pro naturalizaci (většinou několik let pobytu)⁸.

2. Česká republika v kontextu mezinárodní migrace

Nový fenomén azylové politiky vzniká po roku 1989 ještě v tehdejší Československu jako projev demokratizující se společnosti. Neexistovali předcházející zkušenosti a chyběli

⁸ Časopis Refugees: „Europe: the debate over asylum“, číslo 113, 1999.

odborníci. První žádost o azyl byla v České republice pozitivně vyřízena v roce 1990. Od tohoto roku spadají záležitosti týkající se žadatelů o azyl do kompetence Ministerstva vnitra jako součást zabezpečování vnitřního pořádku a bezpečnosti státu. Postupně se vyvíjí příslušná legislativa, buduje organizační struktura, vznikají jednotlivá azylová zařízení. Česká republika (1993 - rozdělení Československa) se stává tranzitní a následně cílovou zemí pro uprchlíky směřující z východu na západ do zemí západní Evropy. Spektrum států, z nichž uprchlíci přicházeli, se neustále rozšiřovalo. V první fázi se jednalo o uprchlíky pocházející z Bulharska, Rumunska a bývalého Sovětského svazu. Žadatelů z třetích zemí jako Afghánistán, Irák, Srí Lanka, Indie, Vietnam však přibývalo (Mikšová 2003:50) a stát tak byl nucen reagovat na příliv přistěhovalců, přijetím mezinárodních úmluv upravujícím status a ochranu uprchlíků, zavedením azylové procedury a následně přijmout opatření, která vedou k integraci uznaných azylantů a ostatních cizinců žijících dlouhodobě na území České republiky.

Česká republika se zavázala dodržovat mezinárodní smlouvy a normy, které se staly základem její migrační politiky. Definice uprchlíka podle Úmluvy o postavení uprchlíků z roku 1951⁹ vstoupila v České republice v platnost 24. února 1992 (tehdy ještě ČSFR). Dalšími relevantními mezinárodními nástroji jsou Všeobecná deklarace lidských práv (1948), Statut Úřadu Vysokého komisaře OSN pro uprchlíky (United Nations High Commissioner for Refugees, UNHCR, agentura OSN vzniklá v roce 1950) a Deklarace OSN o teritoriálním azylu (1967). Newyorský protokol týkající se právního postavení uprchlíků vstoupil v platnost 26. listopadu 1991. Ženevská konvence vychází z článku 14 Všeobecné deklarace lidských práv, který říká, že **„každý má právo vyhledat si před pronásledováním útočiště v jiných zemích a požívat tam azylu“**. Konvence má podle oddílu 10 České ústavy přednost před parlamentními zákony (Mikšová 2005:50). I když tyto rezoluce nejsou pro členské státy právně závazné, jsou obecně považovány za definující mezinárodní principy.

Přiznání azylu znamená, že hostitelská země souhlasí s přijetím osoby obávající se pronásledování v zemi původu. Minimální ochrana, kterou stát může uprchlíkovi nabídnout, je nevracet jej násilně do země, kde mu hrozí pronásledování. Tento princip je známý pod názvem „princip non-refoulement“. Státy poskytují také ochranu osobám, které kritéria

⁹ Úmluva Organizace spojených národů o postavení uprchlíků (a její Protokol z roku 1967) tvoří jádro mezinárodní uprchlické ochrany. Úmluva byla dokončena v roce 1951 a vstoupila v platnost v roce 1954. Podle ní mají státy v případě uprchlíků aplikovat mezinárodní lidskoprávní standarty. Úmluvu a její Protokol dosud ratifikovalo 139 zemí. Signatářské státy jsou odpovědné za poskytování ochrany uprchlíkům na svém území.

Úmluvy nesplňují, které ale přesto ochranu potřebují. Tito tzv. uprchlíci „de facto“ mohou získat zvláštní status z humanitárních či jiných důvodů.

V nedávné době se stala Česká republika členem Evropské unie v rámci které se objevují snahy o koordinaci národních azylových systémů. Maastrichtská smlouva z roku 1992 dává všem signatářům úkol, aby pracovali na společné azylové politice. V roce 1995 byla plně realizována Schengenská dohoda, která ukončila hraniční kontroly a umožnila volné cestování mezi všemi členskými zeměmi (s výjimkou Velké Británie, Irsko a Dánska). Dublinská úmluva, která vstoupila v platnost v roce 1997, stanovuje, která evropská země je odpovědná za posouzení individuální azylové žádosti. Amsterdamská smlouva, platná od roku 1999, dává Evropské unii nové pravomoci. Na summitu v Tampere ve druhé polovině roku 1999 Evropská komise znovu potvrdila amsterdamský závazek vybudovat v Evropské unii oblast svobody, bezpečnosti a spravedlnosti.

3.Imigrační a integrační modely

Vládní programy jsou reakcí na změny etnického složení obyvatelstva vyplývající s narůstající migrací. Vznikají nové modely imigrační a národnostně menšinové politiky, které mají za cíl – zabránit etnickým konfliktům a destabilizaci země. Vzájemně se od sebe odlišují svým přístupem k etnickým menšinám, jejich vztahem k majoritní společnosti a integračními přístupy. Jejich rozmanitost je daná historickou zkušeností s migrací, rozdílným přístupem k původním domorodým obyvatelům, ale taky na základě postojů k pojmům národ, občan, národnost, občanství (Stýskalíková 2004:1-13). Žádná země Evropy však nemá úplně uspokojujivý integrační model. Rozlišujeme tři modely imigračních a národnostně menšinových politik: důsledný asimilacionismus, hierarchický kulturní pluralismus a diferencovanou inkorporaci (Barša 2003: 218-220).

Prvním modelem je koncept asimilace, který očekává naprosté začlenění minority do majoritní společnosti, to znamená opuštění svých původních jazykových, kulturních a sociálních atributů a přijetí atributů většinové majoritní společnosti. Konflikt založený na etnickém základě je tak potlačen ztrátou etnické identity skupiny a je docíleno její splynutí s většinovou společností (Stýskalíková 2004:1-13). Zbytky etnických lojalit jsou vytěsněny do

soukromí, čili zcela „depolitizovány“ (Barša 1999:10). Asimilační proces je jednosměrný a charakteristický rychlostí procesu a jednoduchostí adaptace imigranta (Drbohlav 2001). Asimilacionistický model je příznačný pro Francii, která se snaží vyhnout vytváření přistěhovaleckých ghett. Tento model však striktně rozděluje soukromou sféru od veřejné a francouzská ústava se snaží omezit uznávání národnostních menšin na svém území. Zákaz nošení náboženských symbolů („šátkový zákon“) ve školách se nesl v odkazu na laický charakter republiky (Sládek: 2005).

Druhým extrémem je diferencovaná inkorporace, která eliminuje konflikt minimalizováním styku mezi etnickými skupinami. V praxi se projevuje restrikcí participace etnických minorit ve většinové společnosti, např. stát financuje rozvoj paralelních vzdělávacích, kulturních a zdravotnických institucí etnických menšin (Stýskalíková 2004:1-13). Tento diskriminační integrační politický model charakteristický pro Německo migranta socioekonomicky znevýhodňuje. Cizinec je začleněn jenom do určité společenské sféry jako je například trh práce, ale z jiných, jako sociální péče, získání občanství, participace na politickém životě, je vyloučen. Filosofie diferencované inkorporace je postavena na dočasném pobytu cizinců, kteří se po čase navrátí do země původu (Drbohlav:2001). V Německu je kladen důraz na etnický původ. Potomci Němců, kteří kdysi putovali do východní Evropy a dorazili až do Kazachstánu a dávno němčinu zapomněli, měli větší naději na získání německého pasu než Turci, kteří žili v zemi několik generací od počátku 60. let (Sládek:2005).

Třetí model je modelem multikulturalismu, ve kterém je participace etnické skupiny docílená bez ztráty vlastní socio–kulturní etnické identity. V tomto případě na rozdíl od předcházejících dvou modelů, stát plně vstupuje do integračního procesu. Modifikuje instituce, které legitimují rovnost etnických skupin. Tři výše uvedené modely imigrační a národnostně menšinové politiky se v jednotlivých státech vyvíjejí, nezůstávají konstantními.

Model Multikulturalismu preferuje a vnímá jako proces integrace i ECRE (European Council on Refugees & Exiles). Z pohledu uprchlíka představuje proces integrace - včlenění se do přijímací společnosti přizpůsobením svého životního stylu, ale bez straty své původní kulturní identity. Úlohou majoritní společnosti je přijetí uprchlíka jako součást národního společenství a poskytnout mu přístup ke zdrojům a rozhodovacím procesům (Stýskalíková 2004). Integrace ve smyslu multikulturalismu je oboustranný proces, jehož cílem není separace, ale integrace. Od integrujícího migranta se neočekává zavrnutí individuální univerzality ve jménu skupinové partikularity (Barša,1999:18). Integrační model

multikulturalismu patří mezi nejmladší a intenzivně se vyvíjí v mnohých zemích jako je například Austrálie, Švédsko a Nizozemí. V Kanadě jsou uzákoněny dva jazyky, ale ústava umožňuje výuku i v jazycích národnostních menšin. Další kategorií je Belgie a Švýcarsko, jejichž ústava uznává multilingvní charakter země, v praxi však rozmanitost nepodporují a daný jazyk je vymezen teritoriálními hranicemi etnik. Zajímavou skupinu tvoří Spojené státy americké, kde je dominantní jazyk většiny, který však nemá zakotvení v ústavě. Jazykovou rozmanitost paralelně s prosazením jednoho jazyka reprezentuje například bývalý Sovětský svaz (Stýskalíková 2004). Avšak většina zemí aplikuje jakousi směsici přístupů, v níž ale jedna ze tří základních filozofií dominuje.

„Funkčnost těchto modelů však ohrožuje rostoucí problémy ve společnosti, vyvěrající z demonstrovaného odporu majoritní populace vůči imigrantům, a nakonec i ze samotného podřadného postavení, které většina imigrantů v majoritní společnosti zastává „.

(Drbohlav 2001- článek Evropa a proces mezinárodní migrace).

3.1. Imigrační a integrační politika České republiky

Migrační politika a její hlavní regulační nástroje se začínají vyvíjet v České republice v 90. letech s přílivem prvních imigrantů. Její průběh souvisí také s ekonomickou stabilitou země. Transformační období doprovází velmi liberální migrační legislativa i praxe, čím se zvyšuje počet ekonomických migrantů¹⁰. Jako odezva vznikají restriktivní opatření zamezující zneužívání azylové procedury čímž se viditelně snižuje počet žadatelů o azyl. Po dlouhou dobu byl proces mezinárodní migrace státními institucemi a jejich odborníky ignorován. V současnosti, po vstupu České republiky do Evropské unie v rámci harmonizace evropské migrační politiky se zvyšuje zájem o fenomén jakým je mezinárodní migrace, vědecky ji studovat a výsledky efektivně transformovat do praxe (Drbohlav 2001). Základním dokumentem pro budování koncepce politiky České republiky vychází s usnesení vlády č. 55/2003 „Zásady politiky vlády v oblasti migrace cizinců“¹¹ (Stýskalíková 2004:1-13).

¹⁰ Podle statistického úřadu ČR nejvyšší počet podaných žádostí o azyl byl v roce 2001, činil 18 094 žadatelů, vyhověno bylo 83 respondentom.

¹¹ Viz <http://www.mvcr.cz/azyl/integrace2/koncepce/priprava/zasady.pdf>

Česká republika se počtem udělených azylů řadí do druhé poloviny evropského řebříčku. Podle statistik (viz příloha č.1) požádalo o azyl od roku 1993 do roku 2006 v České republice 77 906 cizinců, od roku 1998 prudce stoupá jejich počet a vrcholu 18 094 dosahuje v roce 2001, v roce 2006 je to jenom 1224 podaných žádostí. Táto skutečnost reflektuje mnoho problémů, které dlouhodobá azylová procedura přináší a také nelítostný fakt malého počtu udělených azylů (viz příloha č.2). Jedním z hlavních důvodů nízkého počtu udělených azylů je schválení rozpočtových prostředků určených k zabezpečení integrace maximálního počtu úspěšných žadatelů¹². Česká vláda tímto určila také horní hranici uznaných azylů, čím nedodrží Ženevskou konvenci z roku 1951, které je signatářem. Podle ní má signatář povinnost poskytnout útočiště všem osobám, kterým v zemi původu hrozí pronásledování z etnických, náboženských a politických důvodu (Stýskalíková 2004:1-13). Uprchlíci přicházející z vojenských oblastí můžou požádat v České republice o dočasnou ochranu (např.Čečensko, Bosna a Hercegovina). V praxi je však táto možnost málo využívaná, protože títo uprchlíci mají stejný status jako žadatelé o azyl, což znamená upření jejich práv na práci a tím i možnost obživy (Stýskalíková 2004:1-13). Česká republika je územím legální i nelegální migrace. V současnosti se v Evropě šíří anti-imigrační trend, na který reflektuje taky česká imigrační a azylová politika, zpřísněním některých opatření. V rámci harmonizace Evropské migrační politiky se vedou diskuse, jaký má být model politiky vůči přistěhovalcům (Rabušic 2005). Česká republika se odklání od vize multikulturní společnosti směrem k občanské integraci. Multikulturalita je pojem označující vztah vzájemného respektu mezi příslušníky odlišných kultur uvnitř jedné společnosti na základě občanské a politické rovnosti. Individuální občanská integrace klade důraz na osobní zodpovědnost těch, kteří se chtějí v hostitelské zemi usadit. Úspěšný azylant musí zvládnout jazyk hostitelské země a respektovat základní hodnoty a normy dané společnosti, v tomto případě České republiky (Rabušic 2005). Řídící úlohu v oblasti migrace má stát, který se snaží potírat nelegální migraci a podporovat imigraci, která je pro stát a jeho společnost v dlouhodobé perspektivě přínosná¹³ (Stýskalíková 2004). Podle výzkumu (Gabal 2004) se však českým veřejným míněním šíří anti-imigrační šum a česká veřejnost zastává názor, že se cizinec musí plně

¹² V roce 2003 byla schválena výše finančních prostředků 15 000 Kč pro maximální počet 100 azylantů.

¹³ V roce 2003 se odstartoval nový pilotní projekt Aktivní výběr kvalifikovaných zahraničních pracovníků jehož cílem je zabránění ilegální migrace a zlepšení demografické situace. Rozhodujícím kritériem je vysoká kvalifikace a schopnost integrace.

asimilovat do české společnosti. Zastánci restriktivní imigrační politiky apelují na dění v Evropě jakým je segregace přistěhovalců, vytváření subkultur či k etnické kriminalitě, které podle nich ohrožuje kulturní a sociální soudržnost dané společnosti. Příliv imigrantů, utečenců a žadatelů o azyl zvyšuje riziko politických xenofóbních a rasistických reakcí a tím může vést k destabilizaci země, která se vymyká kontrole státu (Rabušic 2005). Naopak přívrženci aktivní imigrační politiky řeší problém aktivního zapojení azylantů a vůbec migrantů do majoritní společnosti. Problémem je malá zkušenost české společnosti se soužitím s občany pocházejících z jiných kultur (podceňování, diskriminace a rasismus), ale také nesplnění podmínek nutných k plné sociální inkluzi azylantů, jakými jsou schopnost komunikovat v jazyku majoritní společnosti, respektování kulturních vzorců hostitelské společnosti či jiné hodnotové preference.

Česká republika oproti jiným státům, bývalého komunistického bloku jako je Slovensko, Polsko nebo Maďarsko, reagovala velmi pozitivně na příliv imigrantů. Své úsilí projevila v dokumentu „Zásady koncepce integrace cizinců“ v roce 1999. Úkolem koncepce je zachování sociální soudržnosti společnosti a navrhuje integrační opatření, které napomáhají sjednocování domácího obyvatelstva a přistěhovalců v jednu společnost.

Domnívám se, že nelze uzavřít prostor vůči imigraci, také je povinností demokratické země poskytnout azyl pronásledovaným uprchlíkům a snažit se o jejich integraci a ulehčení jejich těžké situace, jakou je ztráta rodinného zázemí, sociálních vztahů či chudoba. Je nevyhnutelné, aby systém české sociální politiky byl nastaven tak, aby vytvářel dobré podmínky pro úspěšnou integraci nejen úspěšným žadatelům o azyl, ale všem cizincům snažícím se žít a pracovat v České republice. Bohužel zaznívají hlasy z české xenofobní veřejnosti, které by nejraději minimalizovali investice do sociální oblasti pro přistěhovalce. Plně se však ztotožňuji s názorem sociologa Rabušice, že cílená migrace předpokládá některé rizika, ale vede k demografickému, kulturnímu a sociálně-ekonomickému obohacení domácí společnosti.

3.2. Trend multikulturalismu a občanské integrace v Evropě a v ČR

Devadesátá léta 20. století v Evropě jsou charakteristická odklonem od multikulturních politik a jejich nahrazením konceptem individuální občanské integrace (Baršová 2005). Tyto změny způsobily pohoršení veřejnosti nad tragickými událostmi vražd

v Nizozemí¹⁴ a také hrozba teroristických útoků, která rozpoutala politické diskuse o nutnosti přehodnocení ideových změn v společenských hodnotách.

„Definičním znakem liberálního multikulturalismu je individualistické a universalistické zdůvodnění skupinového ohledu“.

(Barša 2005: ; zvýraznění autorka).

Uznává rozmanitost a snaží se ji udržovat a rozvíjet. Je součástí politiky, v podobě státní moci a jejich normativních opatření a cílů, která respektuje principy demokratické společnosti jako jsou ústavnost, parlamentní demokracie a svoboda slova, zákonnost, rovnost, ale také očekává loajalitu občana ke státu. Vedle těchto politických principů tvoří společný rámec i vymezení role národního jazyka (Baršová 2005). Šíření multikulturalismu v Evropě bylo reakcí na společné hledání evropské národní identity a také na zvyšující se imigraci způsobující demografické změny ovlivňující celou Evropu. K multikulturalismu, který byl na vrcholu v 70. a 80. letech 20. století, se hlásili státy jako Velká Británie, Nizozemí a Švédsko.

Někteří evropští politici vnímají multikulturalismus jako „ideologii“ a mají zato, že si multikulturalismus chce zachovat nedotčenost menšinových kultur a brání jejich integraci do hostitelské společnosti. Tento názor paradoxně sdílejí také některé skupiny národnostních menšin vnímající integraci jako ztrátu „své“ kulturní identity. V České republice je vnímán politiky jako projev levicové ideologie¹⁵, což se ze skutečností realizovaného multikulturalismu, ústavně zakotveného v pravicově orientované vládě Austrálie, Velké Británie nebo Kanady jaksí neslučuje. Multikulturalismus není konkrétně zakotven v žádné koncepci České republiky, která se zabývá otázkami integrace cizinců.

Kromě multikulturalismu existuje v Evropské unii také velká potřeba zvýšit povědomí o uprchlických otázkách. Pochopení důvodů, které uprchlíky vyhnaly do jiných částí světa, a sdílení jejich životních zkušeností, zcela odlišných od zkušeností ostatních (dobrovolných) migrantů může západním kulturám mnoho nabídnout. Znalost multikulturních a uprchlických

¹⁴ r. 2002, zavraždění Pima Fortuyna, populistického vůdce strany s protiimigrační rétorikou, nebo r.2005, zavraždění Thea Van Gogha, autora filmového snímku Submission kritizující postoj islámu k ženám.

¹⁵ Prejavy prezidenta ČR Václava Klause

otázek by se měla prolínat všemi oblastmi života společnosti máme-li reagovat pozitivně na potřeby tohoto stále rostoucího aspektu globalizace.

Integrační politika se v České republice teprve vyvíjí, iniciační roli v řešení této problematiky má Rada Evropy¹⁶ a také Ministerstvo vnitra, které se začalo integrací více zabývat (Baršová 2005). V roce 1999 vznikla komise pro integraci cizinců a také první vládní dokument „Zásady koncepce integrace cizinců“ z roku 1999. Do této koncepce však nejsou zahrnuti žadatelé o azyl.

Dokument, který se zabývá integrací azylantů „Státní integrační program“ (Hlava IX., §§ 68-70 zákona č. 325/1999 Sb.) reagoval na nutnost sociální podpory pro specifickou skupinu migrantů jakou jsou azylanti. Implementace „azylového zákona“ do českého právního řádu, který konkretizuje právní postavení státních příslušníků třetích zemí (uprchlíků a azylantů) se novelizuje od roku 1991. Nejdůležitějším migračním tématem probíraným nyní v Parlamentu je novela zákona o azylu, kterou se mění zákon č. 325/1999 Sb. o azylu. Novela mimo jiné přináší významné změny v azylovém právu ČR v rámci harmonizace migrační politiky států Evropské unie.

4. Žadatelé o azyl

Žadatelem o azyl se rozumí cizinec, který požádal Českou republiku o ochranu formou azylu, nebo cizinec, který podal žádost o udělení azylu v jiném členském státě Evropské unie, je-li Česká republika příslušná k jejímu posuzování (3/2002 §91).

O azyl požádalo v České republice od roku 1990 do konce dubna 2006- 82 329 cizinců¹⁷. Nejvíce žadatelů o azyl bylo v roce 2001¹⁸ (18094). Tento růst počtu žadatelů o přiznání postavení uprchlíka pokračoval až do února 2002¹⁹, kdy vstoupila v platnost novela

¹⁶ www.radaevropy.cz

¹⁷ Pramen-statistické údaje Odboru azylové a migrační politiky Ministerstva vnitra ČR

¹⁸ Podle statistik UNHCR se v roce 2001 česká republika dostala v počtu žadatelů na deváté místo v Evropě a na jedenácté místo ve světě.

¹⁹ Cílem této novely bylo především harmonizace českého azylového práva s právem EU, stanovícím standardy pro azylové řízení a eliminace prvků zneužívání azylové procedury. Podání žádosti bylo například motivováno snahou cizinců legalizovat svůj pobyt s možností zaměstnání, snahou vyhnout se vyhoštění z České republiky nebo byla azylová procedura zneužívána k nelegální migraci. Žadatel o azyl může pracovat pouze na základě povolení k zaměstnání vydaného příslušným úřadem práce a až po 1 roce trvání azylového řízení. Od února 2002, kdy vstoupila novela v platnost, se snížil počet žádostí o azyl zhruba o padesát procent.

azylového zákona, pro velký nárůst případů zneužívání azylové procedury. V té době ještě Česká republika byla v první řadě v oblasti mezinárodní migrace tranzitní zemí v směru z východu na západ. Jak můžeme vidět ze statistiky Ministerstva vnitra (viz příloha č.1) v roce 2006 počet žadatelů rapidně klesl na 978. Důvodem poklesu žadatelů o azyl jsou neblahé zkušenosti jejich předchůdců s administrativními průtahy v rámci azylové procedury²⁰ České republiky a velký počet zamítnutých žádostí. Také nevalný přístup úřadů k žadatelům, jak vyplývá ze zprávy z r.2005 ombudsmana Otakara Motejla, je vážným problémem²¹. Celkem bylo od roku 1990 uděleno 2933 azylů, v roce 2006 získalo statut azylanta 119 žadatelů. V současné době pochází nejvíce žadatelů z Evropy (povětšinou s bývalé Jugoslávie a bývalého Sovětského svazu), pak z Asie (nejčastěji Vietnam, Čína, Indie, Afganistan, Arménie) a Afriky²². Zajímavou skupinou jsou žadatelé o azyl ze Slovenska, od rozdělení Federativní Česko-Slovenské republiky v roce 1993 požádalo o azyl 3916 slovenských žadatelů. Žadatelé byli rómského původu a jako důvod pro udělení azylu uváděli diskriminaci kvůli rase a příslušnosti k určité sociální skupině, žádostem nebylo vyhověno.

Podle statistik Ministerstva vnitra jsou žadatelé nejčastěji muži středního věku bez rodin (k dubnu 2006-74%). Specifickou skupinou žadatelů o azyl jsou nezletilí žadatelé, tedy mladší osmnácti let (k dubnu 2006-13%). Někteří přicházejí do České republiky bez doprovodu rodičů nebo jiných zákonných zástupců a sami žádají o mezinárodní ochranu²³.

Zavedením Společného azylového práva v rámci EU, lze předpokládat další pokles žadatelů o azyl v ČR, neboť ČR není hraniční zemí EU. Trend poklesu azylových žádostí je však dlouhodobý a celosvětový²⁴. Azyl je udělován především z důvodů²⁵ sloučení rodin a z humanitárního důvodu. Většina žádostí o azyl (pokud není řízení zastaveno) bývá zamítnuta.

Provoz uprchlické infrastruktury činil v letech 1990-2004 přibližně 3 miliardy 350 miliónů Kč. Rozpočet Správy uprchlických zařízení na rok 2005 byl stanoven 361 717 000 Kč

²⁰ Od roku 1998 se například neustále zvyšoval počet svévolných odchodů žadatelů z uprchlických táborů, kteří byli následně často zadrženi při nedovoleném přechodu státních hranic ČR ve směru do SRN a Rakouska. Proto byla velká část řízení žádostí o azyl zastavena ještě před vydáním rozhodnutí

²¹ Článek: Zájem azylantů o Českou republiku stále klesá, Právo, 20.4.2006, K.Beránková, str. 07 rubrika: Zpravodajství

²² Některý žadatelé jsou bez státní příslušnosti nebo státní příslušnost při šetření není zjištěna

²³ Viz kapitulu 7.10.

²⁴ Klečková, Jílek, Kosař, Tomisová - Stanovisko odborné skupiny z katedry mezinárodního a evropského práva PrF MU v Brně k vládnímu návrhu novely zákona o azylu a Policii ČR, FMV a EP MU, Brno 2005

²⁵ Mikšová – Azylová politika České republiky v kontextu mezinárodní migrace a azylové politiky Evropské unie, FSV MU, Brno 2003

(vyjma investic)²⁶.

7. Vývoj azylové legislativy v České republice

Azylová politika vyjadřuje vyspělost společnosti a úroveň ochrany v ní samotné. Poskytování azylu patří mezi nezbytné atributy demokratického a právního státu. Azylová politika České republiky se vyvíjela spolu s odborným právním vědomím a správou veřejných věcí od roku 1990²⁷.

ZÁKON O UPRCHLÍCÍCH Č.498/1990 Sb.

Azylová procedura byla z právního hlediska řízena po roce 1990 zákonem č.498/1990 Sb.o uprchlících²⁸, který byl následně novelizován²⁹. Po rozpadu federace Česká republika potvrdila své přistoupení k Úmluvě o uprchlících z roku 1951 a Protokolu z roku 1967 a potvrdila také platnost zákona o uprchlících.

AZYLOVÝ ZÁKON Č. 325/1999 SB.

V roce 1999 byl schválen zákon č. 325/1999 Sb. tzv. Zákon o azylu s platností od 1.1.2000³⁰. Na rozdíl od předcházející legislativy explicitně definoval roli UNHCR v azylovém řízení³¹. Azylový zákon umožňoval žadatelům o azyl legálně pracovat hned po podání žádosti. Mnozí cizinci, proto svůj pracovní pobyt v ČR začali legalizovat prostřednictvím azylové procedury. Došlo k zvýšení počtu žadatelů o azyl, který v roce 2001 převýšil 18.000 osob.

NOVELY AZYLOVÉHO ZÁKONA

Reakce Vlády ČR na tuto situaci bylo přijetí novely azylového zákona v únoru 2002,

²⁶ Ekonomické údaje SUZ

²⁷ Uhl P. Nešvary azylové politiky, Praha 2006

²⁸ Platný od 1.1.1991

²⁹ novela č. 317/1993 Sb. a č. 150/1996 Sb., Jeho úprava byla jen strohá a neúplná. Celý zákon měl například 25 paragrafů.

³⁰ (325/1999 Sb a následné změny 2/2002 SB, 217/2002 Sb, 320/2002 Sb, 519/2002 Sb, 222/2003 Sb, 539/2004 Sb, 57/2005 Sb, 350/2005 Sb, 501/2004 Sb).

³¹ Zdroj – www.unhcr.cz

kteřá obsahovala restriktivnější ustanovení, včetně zákazu legální práce během prvního roku azylové procedury. Mezi další úpravy legislativy bylo převedení zodpovědnosti za posouzení odvolání z ministerstva vnitra na Vrchní soud. V lednu 2003 jsou odvolání proti rozhodnutím ministerstva vnitra posuzována krajskými soudy. Kasačními stížnostmi proti rozhodnutím krajských soudů se zabývá Nejvyšší soud v Brně.

Všechny novely azylového práva však mají společného jmenovatele jako je zkracování lhůt k uplatnění procesních práv, nebo omezování práv souvisejících s procesem ³²(Uhl, 2006:2).

Azyl může být udělen podle azylového zákona cizinci, který³³:

a, který je pronásledován za uplatňování politických práv a svobod

b, má odůvodněný strach z pronásledování z důvodu rasy, náboženství, národnosti, příslušnosti k určité sociální skupině nebo pro zastávání určitých politických názorů ve státě, jehož občanství má, nebo, v případě že je osobou bez státního občanství, ve státě jeho posledního trvalého bydliště.“ [2/2002, §12]

Azyl může být také udělen z důvodů sloučení rodiny, tedy manželů azylanta, jeho svobodným dětem mladším 18 let nebo rodiči azylanta mladšího 18 let. Dále může být azyl udělen z tzv. humanitárního důvodu³⁴.

Výjimkou je, pokud existuje podezření, že se cizinec dopustil trestného činu proti lidskosti, proti míru, válečného trestného činu, vážného trestného činu nepolitického charakteru nebo je vinen činy, které jsou proti zásadám OSN. V těchto případech azyl nelze udělit.

Žádosti nelze vyhovět také pokud žadatel udává ve své žádosti ekonomické důvody pro udělení azylu, nebo chce jenom uniknout svému stavu nouze, nebo v žádosti uvedl nesprávné nebo nevěrohodné údaje.

Azyl může být dle zákona dokonce udělen i bez azylového řízení. Jde o případy uprchlíků uznaných rozhodnutím UNHCR, pokud se jedná o dodržení zásady spravedlivého břemene se smluvními státy Ženevské konvence.

³² Neumožnění pořizování kopií se spisu, nevedení spisu v kontrolovatelné podobě, právo seznámení se se spisem před vydáním rozhodnutí, ztížení právního zastupování atd.

³³ Úmluva o právním postavení uprchlíků z r. 1951 (jinak Ženevská konvence) tvoří právní mechanismus ochrany před pronásledováním a také vytvořila základní rámec základních práv uprchlíků.

³⁴ Jestliže v udělení azylu nebudou zjištěny důvody podle §12, lze v případě hodného zřetele udělit azyl z humanitárního důvodu (325/1999§14) Jedná se o případy, kdy nelze žadatele vrátit do země původu

Česká republika může také poskytnout v případě potřeby tzv. dočasnou ochranu nebo-li dočasné útočiště osobám, které musely uprchnout ze své země původu z důvodu například válečného konfliktu. Tito lidé pak nejsou posuzováni individuálně případ od případu, ale je jim poskytnut azyl v podstatě na základě země původu, často také z důvodu sloučení rodin. Azyl má dočasný charakter, počítá se s návratem těchto osob po pominutí důvodu jejich odchodu³⁵.

Se zákona 325/1999 Sb. §21 vyplývá, že žadatel o azyl má právo požádat o pomoc právnickou či fyzickou osobu, která se zabývá poskytováním pomoci uprchlíkům. MV ČR může finančně přispět na náklady spojené s poskytováním této pomoci. Ministerstvo taky poskytne žadateli bezplatně tlumočnicka po celou dobu řízení o udělení azylu (325/1999 Sb. §22).

Nový zákon o zaměstnanosti č. 435/2004 Sb., který nabyt účinnosti k 1. 10. 2004 liberalizuje podmínky žadatelů o azyl³⁶ a značně vylepšuje podmínky žadatelů o azyl ve vztahu k trhu práce³⁷. Azylová procedura je mnohdy velmi zdoluhavá a tzv. nic nedělání u žadatelů způsobuje apatii, ztrátu motivace a dequalifikaci³⁸. Žadatelé o azyl mají tak možnost důstojného pobývání na území ČR. Právě legálnost zaměstnání přináší pro potenciálního azylanta výchozí pozici pro úspěšnou integraci. Stanovisko, že by mohlo docházet k zneužívání azylové procedury za účelem vylepšení si ekonomických podmínek žadatelů, který nemají závažný důvod pro udělení azylu se stává bezpředmětným na základě legislativy o zrychleném řízení při kterém dochází k odlišení a zamítnutí žádosti nedůvodným žadatelům (Burdová-Hradečná, 2006).

V roce 2005 nastaly legislativní změny zavedené zákonem č. 57/2005 Sb, jako jsou například zastavení řízení z důvodu nepřipustnosti žádosti či skutečnost, že ti žadatelé, u nichž bylo rozhodnuto, že jejich žádost posoudí jiný stát EU, nesmí opustit pobytové či přijímací středisko ministerstva vnitra, (a to až do okamžiku realizace přesunu do tohoto státu) a především pak změny v oblasti soudního přezkumu, dané zákonem č. 350/2005 Sb., zejména pak vyloučení odkladného účinku u některých žalob, stejně tak jako zavedení

vzhledem k jeho subjektivní situaci např. nemoci.

³⁵ Například občanům Kosova v r. 1999, nebo občanům Bosny a Hercegoviny v letech 1992-93

³⁶ Poprvé řeší zaměstnání cizinců za účelem strpění, tzn. strpitelé - cizinci s vízem za účelem strpění pobytu z důvodu podané kasační stížnosti ve věci azylu

³⁷ Zaměstnavatel nepotřebuje zvláštní povolení pro zaměstnání cizince, ani nemusí jako prvním nabídnout pracovní místo občanu ČR

³⁸ Ztráta dovedností a znalostí

institutu nepřipustnosti kasační stížnosti či nemožnost udělení víza za účelem strpění pobytu v případech podání opakované kasační stížnosti, zkrácení lhůt pro podání žaloby v některých případech, prodloužení doby, kterou musí žadatel strávit po podání žaloby v tranzitním prostoru mezinárodního letiště (ze 30 na 45 dnů) nebo rozšíření katalogu případů, pro něž může soud zastavit řízení (Burdová-Hradečná, 2006). Postačující se tady jeví lhůta omezující přístup na trh práce na tři měsíce, která koresponduje s lhůtou možnosti pobírat finanční příspěvek³⁹. Na jedné straně stát podporuje samostatnost (nezávislost na pomoci státu) žadatele o azyl povolením pobývat mimo azylové zařízení, v soukromí, ale zároveň mu znemožňuje pracovat po dobu 1 roku. Pokud žadatel o azyl nepobývá po dobu azylové procedury v pobytovém středisku bezplatně, ale pobývá v soukromí, náklady spojené s pobytem v ČR kromě zdravotní péče si hradí žadatel sám. Po dobu prvních 3 měsíců je mu vyplácen tzv. finanční příspěvek do výše životního minima. Z toho vyplývá, že je nemožné aby si žadatel pobývajícím v soukromí zajišťoval finanční prostředky na živobytí v ČR legálně. Paradoxem je, že stát stojí pobyt žadatele o azyl v pobytovém středisku měsíčně celkem 7 740 Kč a životní minimum pro jednotlivce činí 4 420 Kč měsíčně (viz zákon č. 463/1991 sb., o životním minimu, v platném znění). Zpřístupnění trhu práce pro žadatele o azyl výrazně sníží náklady státu na úhradu pobytu žadatelů o azyl, současně zvýší příjem státu v podobě daní, zároveň zabráni nelegálnímu zaměstnávání této specifické skupiny osob a jejich diskriminaci v rámci pracovních vztahů a stát bude mít příležitost využít mnohokrát vysokou kvalifikovanost žadatelů.

Novela která byla přijata poslaneckou sněmovnou na 39. schůzi byla přijata jako opatření Evropské unie v oblasti azylu v rámci harmonizace českého azylového práva s právem Evropské unie. Mnoho odborníků z českých neziskových organizací, které se věnují uprchlické problematice se pokoušelo ovlivnit příliš restriktivní nařízení, které omezují a diskriminují žadatele o azyl. Jedním z nich je omezování svobody až na dobu šesti měsíců u žadatelů o azyl, jejichž žádosti mají podle Dublinského nařízení být posuzovány jiným státem Evropské unie než je Česká republika. Žadatelé po tuto dobu nemůžou opustit přijímací nebo pobytové středisko. Dále je u žadatelů vízum územně omezeno po dobu 3 měsíců.

V roce 2004 se začali připravovat dva druhy novel. V prvním případě se jedná o tzv. Euronovelu (upravení mechanismů pro určení členského státu EU odpovědného za

³⁹Jako zdroj informací posloužil článek na www.migraceonline.cz - Pavla Burdová Hradečná, Klára Dlabáčková: Přístup žadatelů o azyl na trh práce

posouzení žádosti o azyl podané v jednom z členských států), která má svoje opodstatnění. Druhá se týká především soudního přezkumu rozhodnutí ve věci azylu. Zástupci státu se snaží odlehčit přetížené soudy a předejít zneužívání podávání kasační stížnosti cizinci, kteří nemají vážné důvody pro kasační stížnost, jenom si prodlužují svůj pobyt na území České republiky. Odborníci z nestátních neziskových organizací vidí problém nejen v přetížení Nejvyššího právního soudu (dále jen NSS), ale taky v absenci nezávislého a úplného soudního průzkumu správních rozhodnutí. To znamená, že když je žadateli zamítnutá žádost jako zjevně nedůvodná (nebo o zastavení řízení) nejsou zkoumány jeho překážky k vycestování do země původu kde mu může hrozit nebezpečí nebo omezování svobody⁴⁰.

Kvalita rozhodovací činnosti správního orgánu je klíčem celé azylové politiky (Uhl, 2006:4). Je nezbytné vybudovat stabilní azylový rozhodovací systém, jehož výsledkem budou nepochybnitelná zjištění ohledně skutkového stavu např. transparentní databáze o zemích původu atd. Rozhodování by mělo být zcela nezávislé, oddělené od Ministerstva vnitra, který se v této situaci vnímá jako součást imigrační policie, tedy její regulátor (Uhl, 2006:10). Je taky doporučena vnitřní diferenciací azylového systému a to především v rozlišování mezi žadateli zneužívajícími kasaci a těmi, kteří odůvodněně a účelně využívají svého práva. Rychlost a spravedlnost tohoto procesu by mohla být docílena vybudováním systému ve dvou rozhodovacích intencích, z nichž obě budou mít možnost a kapacity provádět dokazování (Uhl, 2006:10). Zvláštní zřetel by měl být brán na ohrožené skupiny, jako jsou nezletilí žadatelé o azyl bez doprovodu, oběti mučení nebo sexuálního násilí⁴¹.

Česká republika tak jako každý civilizovaný stát je povinna se postarat o uprchlíky ze zemí kde jim hrozí nebezpečí. Když však pohlédneme na azylový zákon a jeho novelizace můžeme nabýt dojmu, že na problematiku azylu v České republice je nahlíženo právě opačně. Azylová politika ČR se snaží o omezení počtu žadatelů o azyl a uprchlíka chápe spíše jako ekonomického migranta zneužívajícího její azylový systém.

ZÁKON O MEZINÁRODNÍ OCHRANĚ

Návrh zákona kterým se mění zákon č. 325/1999 Sb., o azylu a o změně zákona č. 283/1991 Sb., o Policii České republiky v nové podobě jako „Zákon o mezinárodní ochraně“

⁴⁰ Jako zdroj informací posloužil článek na www.migraceonline.cz - Pavla Burdová Hradečná, Kompromis okolo kasačních stížností stále představuje zhoršení pravidel v oblasti soudního průzkumu

⁴¹ Klečková, Jílek, Kosař, Tomisová - Stanovisko odborné skupiny z katedry mezinárodního a evropského práva PrF MU v Brně k vládnímu návrhu novely zákona o azylu a Policii ČR, FMV a EP MU, Brno 2005

vstoupil v platnost k 1.9.2006. Je reakcí na další z vydaných směrnic Evropské unie⁴² v jejím úsilí transportovat do českého právního systému evropskou legislativu. Cílem Evropské unie v oblasti společné azylové politiky a společného evropského azylového systému je postupně vytvořit oblast svobody, bezpečí a spravedlnosti⁴³ otevřenou těm, kteří legitimně hledají ochranu v Evropském společenství poté, co k tomu byli donuceni okolnostmi⁴⁴. Směrnice o azylovém řízení⁴⁵ má za cíl zajištění minimální ochrany ve všech členských státech EU osobám, které potřebují mezinárodní ochranu, ale na druhé straně se snaží zabránit zneužívání azylové procedury, která ve výsledku ohrožuje věrohodnost všech žadatelů o azyl (Kosař 2005). Základním kamenem Společného evropského azylového systému je Úmluva o právním postavení uprchlíků z 28. července 1951 (Ženevská úmluva), doplněná Newyorským protokolem z 31. ledna 1967 (Protokol). Směrnice výrazně posiluje pozici Evropského parlamentu, který získává rozhodovací pravomoc. Vztahuje se na všechny žádosti o azyl, vyjímajíc diplomatický a územní azyl podaných v členských státech (Kosař, 2005:3). Přibližování pravidel o uznávání a obsahu uprchlického statutu a statutu subsidiární ochrany by mělo pomoci omezit sekundární pohyb žadatelů o azyl mezi členskými státy, který je způsobován pouze rozdíly mezi jednotlivými právními rámci. Dalším cílem je zachování důstojnosti a respektování práva na azyl u žadatelů opírajíc se o zásadu vycházející z Listiny základních práv Evropské unie (každá zletilá osoba způsobilá k právním úkonům má právo požádat o azyl). Zde uvádím některé ze zásadních legislativně-technických změn vládního návrhu zákona. Zásadní navrhovanou změnou zákona o azylu je zavedení institutu mezinárodní ochrany, která má dvě formy, a to azyl a doplňkovou ochranu. Doplňková ochrana se bude udělovat cizinci, který nesplňuje důvody pro udělení azylu, ale v řízení o udělení mezinárodní ochrany bude zjištěno, že existují důvodné obavy, že cizinci hrozí skutečné nebezpečí vážné újmy. Především se jedná o status pro osoby, jejichž navrácení zpět do vlasti by pro členský stát znamenalo porušení jeho závazku daného Evropskou úmluvou o ochraně lidských práv a základních svobod (č. 209/1992Sb). Současně se definuje pojem vážné újmy jako rozhodující skutečnosti pro udělení doplňkové ochrany. Nově se definuje

⁴² Tzv. "kvalifikační směrnice" o minimálních normách které musí splňovat státní příslušníci třetích zemí nebo osoby bez státní příslušnosti, aby mohli žádat o postavení uprchlíka nebo osoby, která z jiných důvodů potřebuje mezinárodní ochranu, a o obsahu poskytované ochrany

⁴³ Směrnice má svůj právní základ v Hlavě IV. Smlouvy o založení Evropského společenství ve znění Amsterodamské smlouvy.

⁴⁴ Tampere 1999

⁴⁵ Směrnice byla 13.12.2005 uveřejněna pod č. 2005/85/ES v Úředním věstníku Evropské unie.

žadatel o udělení mezinárodní formy ochrany. Taky se nově definuje termín "pronásledování" užívaný zákonem o azylu. Jedním z pozitivních aspektů změn v této novele je uznání, že pronásledování může vycházet i ze strany nestátních původců, před kterým pronásledovanému stát není schopen nebo ochoten poskytnout ochranu (domácí násilí). Upravena je taky definice, kdy žadatel může být pronásledovaný nejen v zemi svého státního občanství (v zemi původu), ale také v zemi posledního trvalého bydliště. Žadatel má právo v řízení o udělení mezinárodní ochrany, ale také v případě řízení o jejím odnětí používat svůj mateřský jazyk nebo jazyk, ve kterém je schopen se dorozumět a je mu poskytnuta bezplatná pomoc překladatele. Právní pomoc by měla být zajištěna nejen cizinci, kterému byl udělen azyl, ale též cizinci, kterému byla v souladu s návrhem novely zákona o azylu udělena nižší forma mezinárodní ochrany, tj. doplňková ochrana. Bezplatná právní pomoc je však žadateli poskytnuta pouze u prvního opravního prostředku, čili to znamená v řízení před krajskými soudy a ne před Nejvyšším správním soudem. Směrnice je přínosem ohledně nutnosti věcně a právně odůvodnit zamítavé rozhodnutí ohledně azylu (Kosař 2005:4). Nárok na dávky a služby sociální péče mají také osoby požívající doplňkové ochrany na území České republiky⁴⁶. Samostatně výdělečnou činnost (živnost) můžou provozovat i osoby požívající doplňkové ochrany. Ministerstvo vnitra vede řízení o udělení mezinárodní ochrany a vydává azylantům a osobám požívajícím doplňkové ochrany průkazy (v případě azylantů se jedná o změnu stávajícího právního stavu, neboť dosud průkaz povolení k pobytu azylanta vydávala policie). Oprávnění k pobytu za účelem dočasné ochrany zaniká nejen udělením azylu, ale i udělením doplňkové ochrany čím je osobě požívající dočasné ochrany zajištěn vyšší právní status. Jsou měněny důvody pro udělení víza k pobytu nad 90 dnů za účelem strpění pobytu na území České republiky. Cizincům s vízem za účelem strpění pobytu a osobám požívajícím doplňkovou ochranu je poskytnuto výhodnější právní postavení v rámci zákona zaměstnanosti. Náklady spojené s poskytováním zdravotní péče žadateli o udělení azylu a jeho dítěti (také cizinci, jemuž bylo uděleno vízum za účelem strpění pobytu) jsou hrazeny z veřejného zdravotního pojištění⁴⁷. Velmi kontroverzní je směrnice ohledně zrychleného řízení, kde se specifikuje jaká žádost o azyl se pokládá za nepřijatelnou. Zrychlené řízení se

⁴⁶ Azylanti mají podle § 76 zákona o azylu po dobu platnosti rozhodnutí o udělení azylu trvalý pobyt na území České republiky a tím taky právo na sociální dávky a služby

⁴⁷ Zdroj – Novela 1233/2006 platná od 1.10.2006

použije v situacích nepřipustné žádosti⁴⁸ (čl.25), nedůvodné žádosti (čl.28), následné žádosti (čl.32), kdy se žadatel nedostavil (čl.33), řízení na hranicích (čl.35). Pokrokem je povinnost právně odůvodnit zamítavé rozhodnutí (Kosař 2005:5).

Kritika odborníků z NNO taky padla na Dublinské nařízení, které požaduje, aby žadatel požádal o azyl už v první zemi EU do které přicestuje, bez ohledu na azylovou politiku dané země. Některé země tím odírají přístup žadatelů k plnohodnotné azylové proceduře a vystavují je tím nebezpečí plynoucí z navrácení do země, kde jim hrozí pronásledování. Nařízení Dublin II nahradilo Dublinskou konvenci a vstoupilo v platnost v září 2003⁴⁹. Z něho vyplývá, že posouzení v rámci azylové procedury spadá pod kompetenci jednoho státu. Vznikl systém EURODAC, který slouží jako databáze obsahující otisky všech žadatelů v rámci EU, nebo cizinců, kteří přišli do EU nelegální cestou. Přínosem by mělo být zabránění vícenásobným žadatelům o azyl⁵⁰.

Právníci z Organizace pro pomoc uprchlíkům vyslovili k novele azylového zákona taky své námitky. Schválením novely totiž ČR vstupuje do konfliktu se svými dalšími závazky vyplývající z jiných mezinárodních smluv⁵¹. Jedná se hlavně o §15 odstavec 2., kdy s mezinárodní ochrany formou azylu může být vyloučen nejen žadatel, který se dopustil závažného přečinu, ale taky ten, který k tomuto činu podněcoval, nebo byl jeho součástí. Tím však dochází k porušení Úmluvy o postavení uprchlíků, která specifikuje komu má být statut uprchlíka zamítnut. K tomuto rozhodnutí podle novely nemůže žádný z členských států učinit výhrady. Připomínkovali taky doplňkovou ochranu a její zamítnutí, §15a novely zákona, který doporučují z novely vypustit. Také navrhují zrušit ustanovení §17 odst. 1 písm. h) až j), které stanovuje důvody pro odnětí azylu a kterým by se Česká republika dostala do konfliktu s dodržováním práv a svobod podle Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

Evropská komise chce do konce roku 2010 vytvořit plně funkční Společný azylový systém v rámci EU, jak to vytýčila v Haagském programu. Úspěch směrnice o azylovém řízení nezávisí jenom na členských státech a Evropské komisi, ale taky na Evropském soudním

⁴⁸ Členské státy mohou pokladat žádost za nepřipustnou, když 1. Země původu je členským státem (první země azylu), 2. Země se považuje za bezpečnou třetí zemi, 3. Žadatel bylo postavení uprchlíky uděleno v jiném státě, 4. Žadatel může setrvat v dotyčném členském státě z jiného důvodu

⁴⁹ charakteristické omezením svobody žadatelů o azyl a zpomalením azylového řízení

⁵⁰ otevřený dopis na komisaře EU pro záležitosti justice a vnitřních věcí Franca Frattiniho, OPU a další NNO v rámci EU, 2006

⁵¹ Připomínky OPU k novele zákona o azylu, OPU, Praha 2006

dvoře a Evropském parlamentu, kterého kritické připomínky zatím nebyly dostatečně vyslyšeny (Kosař, 2006:6).

6. Instituce zabývající se uprchlíky v České republice

Průběh správního řízení o udělení azylu spadá do kompetence Ministerstva vnitra České republiky a to jak po stránce legislativní tak realizační. MV ČR také zastává funkci sjezdavatele mezinárodních smluv v oblasti mezinárodní migrace, v roce 2004 na základě členství ČR v Schengenské dohodě, zřídilo mezirezortní pracovní skupinu, která dohlíží na připravenost pro plné zapojení se do schengenské spolupráce⁵².

Odbor azylové a migrační politiky je úsekem ministerstva vnitra, který zodpovídá za výkon úkolů v oblasti azylu, uprchlictví, koncepce imigrační politiky, v otázkách vstupu a pobytu cizinců, integrace cizinců a schengenské spolupráce, je také zřizovatelem a provozovatelem pobytových a integračních středisek. Vytváří integrační programy pro azylanty a osoby, kterým byla poskytnutá dočasná ochrana. Také zajišťuje repatriace (dobrovolné návraty) přistěhovalců do zemí původu⁵³.

Dalšími složkami MVČR v oblasti migrace a azylu je cizinecká policie, která je odpovědná za plnění úkolů v oblasti ochrany státních hranic a pobytu cizinců na území ČR.

V současnosti se koncepcí integrace cizinců na území České republiky zabývá Ministerstvo práce a sociálních věcí⁵⁴, které taky spolupracuje s MVČR v realizaci SIP v oblasti zaměstnání. SIP v oblasti získávání znalostí českého jazyka realizuje Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy.

Správa uprchlických zařízení MVČR je organizační složkou státu v rámci provozu azylových zařízení. Její instituce jsou budována tak, aby pružně reagovali na změny ve všech oblastech souvisejících s poskytováním služeb žadatelům o azyl⁵⁵. Český systém přijímání žadatelů o azyl využívá tři typy azylových středisek – přijímací střediska, pobytová střediska, integrační azylová střediska (viz příloha č.3)⁵⁶. Do azylové procedury vstupují taky nestátní

⁵² Schengenská dohoda - „Dohoda o postupném odstraňování kontrol na společných hranicích“, 1. května 2004 po vstupu ČR do EU, ČR v souladu se smlouvou aplikuje schengenské *acquis*

⁵³ Zdroj – stránky MV ČR, <http://www.mvcr.cz/azyl/index.html>

⁵⁴ Koncepce integrace cizinců v r. 2005 a její další rozvoj

⁵⁵ Zdroj- stránky Správy uprchlických zařízení, www.suz.cz

⁵⁶ Existují taky odchytňá zařízení pro cizince bez dokladů, nebo nelegální migranty. Od počátku roku 2006

neziskové organizace (viz přílohu č.5) a mezinárodní organizace. V roce 1992, s vývojem azylové a migrační politiky, otevřel v Praze svou kancelář Úřad Vysokého Komisaře (dále jen UNHCR). MVČR poskytuje UNHCR informace a statistické údaje o uprchlících v rámci České republiky. Úřad Vysokého komisaře může se souhlasem MVČR nahlížet do spisu žadatele a kontaktovat jej. Taky může být přítomen při pohovoru mezi uprchlíkem a zástupci Ministerstva.

7. Průběh azylové procedury v ČR

7.1. Vstupní procedura

Zahájení správního řízení o udělení azylu je vázáno na prohlášení cizince, ze kterého je zřejmý úmysl požádat o udělení azylu. Prohlášení je možné učinit pouze na území České republiky (na hraničním přechodu, v přijímacím středisku, v záchytném středisku pro cizince, ve zdravotnickém zařízení, ve vězení atd.) a to buď písemně nebo ústně do protokolu. Cizinec musí požádat o azyl nejpozději do sedmi dnů ode dne, kdy byl o této možnosti informován. Měl by tak učinit co nejrychleji, jakákoliv prodleva zpochybňuje důvěryhodnost žádosti o azyl. Informován o možnosti azylu by měl být cizinec v jazyce, ve kterém je schopen se porozumět. Také se může stát, že cizinec je informován v českém jazyce a jeho neschopnost porozumět mu zabrání v možnosti požádat o azyl (SOZE, 2002). Žádost o azyl cizinec spisuje s pracovníkem OAMP. Policie o tomto úkonu pořizuje záznam a podepsáním žádosti se cizinec stává žadatelem o azyl, který má povinnost dostavit se do 24 hodin od prohlášení do přijímacího střediska. Pokud cizinec prokáže svou totožnost cestovním dokladem, nebo čestným prohlášením, když doklad nemá, je mu uděleno vstupní vízum na dobu 30 dnů. Cizinci není uděleno vstupní vízum, když své prohlášení uskutečnil v tranzitním prostoru letiště nebo záchytném středisku po dobu setrvávání v tomto zařízení. Zároveň byl žadatel o azyl poučen o svých právech a povinnostech a může vyhledat pomoc jak na Úradě vysokého komisaře pro uprchlíky tak u organizací zabývajících se ochranou zájmů uprchlíků.

provozuje zařízení pro zajištění cizinců namísto policie ČR Správa uprchlických zařízení MVČR. Některá z těchto záchytných středisek pro cizince byla vzhledem k organizačním změnám zrušena.

7.2. Příjímací středisko

Příjímací středisko (viz příloha č.3) slouží k pobytu cizincům, kteří projeví svůj úmysl požádat o azyl. V příjímacím středisku provede policie s cizincem identifikační úkony, také úkony týkající se řízení o udělení azylu s pracovníkem OAMP MVČR. Cizinec má povinnost odevzdat svůj cestovní doklad, strpět sejmutí otisků prstů a pořízení obrazového materiálu. Cizinci s vízem k pobytu za účelem řízení o udělení azylu je prodlouženo na dva měsíce, které je možné prodlužovat dle potřeby, vzhledem k délce řízení o azylu je jeho prodlužování většinou nezbytné. Současně je také provedena komplexní zdravotní prohlídka, na kterou cizinec může čekat v příjímacím středisku až měsíc. Pobyt v příjímacím středisku je pro žadatele povinný a porušení této povinnosti je hodnoceno jako přestupek. Cizinecká a pohraniční policie vystaví žadateli průkaz žadatele o azyl, který je platný po celou dobu azylového řízení.

7.3. Pobytové středisko, pohovor

Po provedení všech těchto úkonů je žadatel umístěn do pobytového střediska (viz příloha č.3), kde vyčkává na rozhodnutí v prvním stupni. Taky může pobývat žadatel po dobu azylové procedury v soukromí (viz kapitola 7.4.). V průběhu této doby je s žadatelem uskutečněn pohovor, který je veden pracovníkem OAMP a v přítomnosti tlumočníka.. Náklady na tlumočníka hradí MVČR. Žadatel má povinnost dostavit se k pohovoru po předvolání ministerstva. U pohovoru může být přítomna i osoba poskytující žadateli právní pomoc. Jedná se povětšinou o právní pomoc poskytovanou pracovníkem NNO. Pohovor slouží k tomu, aby byli zjištěny všechny skutečnosti potřebné pro rozhodnutí o udělení azylu. Pohovor je nejdůležitějším krokem v azylové proceduře. Žadatel musí uvést všechny potřebné informace, které zdůvodňují jeho žádost a podpořit je důkazy (v podobě různých nosičů informací).

V pobytovém středisku je žadateli poskytováno bezplatně ubytování, strava, kapesné, za podmínky, že jeho finanční a majetkové poměry mu to nedovolují. Kapesné je 12 Kč na den pro osobu starší 15 let a 6 Kč pro dítě mladší 15 let, 70Kč je investice na hygienické potřeby a 58 na stravu, obě dostává žadatel v naturáliích. Pokud je hlášen v pobytovém středisku nemůže toto středisko opustit. Pokud chce odejít více než na tři dny, musí podat oznámení 24 hodin předem. Dochází k zpřísnění předešlé 30 denní možnosti opustit středisko. Žadatel může středisko opustit po dobu 10 dnů. V praxi docházelo k situaci, kdy

byl žadatel hlášen v pobytovém středisku, ale nepobýval v něm, jenom dodržoval lhůtu 30 dnů. To znamená, že jednou za měsíc přespál přes noc ve středisku a pak ho znova opustil na dobu 30 dnů.

7.3.1. Život uprchlíků v pobytovém středisku

Uprchlícké tábory, které ve velké míře v Evropě vznikaly po druhé světové válce standardizovali řešení uprchlické krize tím, že zpřístupnili fenomén uprchlictví ke studiu, dokumentaci a intervenci, a komplexní problém uprchlictví se tak koncentroval do konkrétního prostoru (Szczepanikova 2004:1). Jsou to právě uprchlické tábory, kde se formoval pojem uprchlík. Tábory se postupně ustavily jako obecně aplikovatelná technologie moci, která, kromě toho že poskytuje dočasnou pomoc a ochranu, také disciplinuje a kontroluje pohyb lidí (Malkki, 1995: 500). Vzniklo mezinárodně srozumitelné zobrazování uprchlíků, které začaly prezentovat media. Uprchlíci vytvořili nějakou univerzální kategorii, která je zasazena do konkrétních sociálních, politických a historických okolností, které je přinutily k odchodu, a které také determinují cíl jejich cesty a schopnost návratu či integrace v hostitelské zemi (Szczepanikova 2004:1). V pobytovém středisku žadatelé bez prostředků setrvávají i několik let. Jsou redukováni na anonymní bytosti, jímž je třeba zabezpečit pouze základní lidské potřeby (Szczepanikova 2004:3). Po dobu jednoho roku nemůžou pracovat a tak si občas přivydělávají v rámci pobytového střediska (úklid, práce v knihovně atd.). Jsou odkázáni na podporu státu a NNO. Z uprchlíků, jako specifické sociální skupiny se stávají pasivní příjemci pomoci. Je však nevyhnutné, aby žadatel využíval čas v pobytovém středisku co možná nejefektivněji a tím se přiblížil integraci do majoritní společnosti již v stadiu azylové procedury. Mnozí azylanté propadávají zoufalství a apatii z pocitu nedosažitelnosti azylu. Proto klesá jejich motivace aktivně přistupovat k možnostem (i když velice malým) vzdělávat se, nebo jinak využívat volný čas. Na druhé straně je jim ve velké míře bráněno aktivně rozhodovat o svém vlastním životě⁵⁷. Jejich pasivita je podporovaná, zvyšuje totiž jejich manipulovatelnost a činí je velmi zranitelnými v rukou zaměstnanců uprchlických táborů (Malkki, 1996: 386). Uprchlíci jsou přijati, aby byli následně vyloučeni (Szczepanikova 2004:3).

⁵⁷ Z hygienických důvodů je jídlo na izbách zakazáno, uprchlíci jsou neustále konrolováni (na chodbách jsou kamery, aby se předešlo násilí, co však projevom násilí nezabraňuje), je zakazáno používání televizí na pokojích uprchlíků, uprchlíci take musí mnohokrát čelit nedůstojnému zacházení ze strany zaměstnanců

V každém azylovém pobytovém středisku je dětské centrum, které je určeno především pro předškolní děti. Centra jsou vybavována hračkami a jiným vybavením. Školou povinné děti pravidelně navštěvují školní docházku. Součástí pobytového střediska je výtvarná dílna, kde děti mohou projevit svůj talent a kreativně využít čas v táboře. V Táboře je umístěna knihovna, kde jsou žadatelům k dispozici české a cizojazyčné knihy. V některých střediscích je také čajovna, která je využívána jako společenská místnost. Zájemci o český jazyk se mohou přihlásit do jazykového kurzu. Mnohé NNO uskutečňují ve střediscích volnočasové aktivity pro děti a ženy, anebo sportovní aktivity pro děti a muže. Také jsou v malé míře uskutečňovány různé koncerty, divadla a festivaly, při kterých má možnost majoritní společnost poznat a reagovat na problematiku uprchlictví. Pracovníci nevládních organizací a další osoby „zvenčí“ musí před vstupem do tábora získat povolení ke vstupu, které po uvedení cíle návštěvy vydává vedení SUZ v Praze.

Ačkoliv je snahou NNO zpřístupnit venkovní svět uprchlíkům pobývajícím v Táboře, jsou uprchlíci systematicky vylučováni ze světa, ve kterém platí širší sociálněpolitická práva a jsou tak redukováni na holý život⁵⁸. Je tedy nevyhnutné, aby jim v rámci čekání v dlouhotrvající azylové proceduře bylo umožněno participovat na rozhodnutích o vlastním životě a aby byli bráni jako zodpovědní jedinci, ne jako potencionální tvůrci problémů (Szczepanikova 2004:3). Aby těm, kteří jsou ochotni integrovat se do hostitelské společnosti bylo umožněno ovlivňovat svůj život v Táboře a nebýt jenom pouhými loutkami systému. Zasloužený respekt ze strany hostitelské společnosti tak může ovlivnit jejich následnou integraci do této společnosti po skončení azylové procedury.

7.4. Pobyt v soukromí

Pokud se žadatel rozhodl v průběhu azylového řízení pobývat v soukromí, musí mít předem zajištěno ubytování a nahlásit adresu cizinecké policii. Cizinecká policie uváděnou adresu prověří a spojí se s OAMP, které vydá povolení k odchodu cizince do soukromí. Žadatel může přejít také ze soukromí do pobytového střediska, pokud mu jeho finanční prostředky neumožňují setrvávat déle v soukromí. Jeho žádost podána na SUZ bývá vyřízena nejdéle do 10 dnů ode dne podání.

tábora, kteří jsou jedinými představiteli české populace se kterými přicházejí do styku.

⁵⁸ “bare life” je výrazem zranitelnosti a ovladatelnosti života, který je výsledkem oddělení konceptu lidských práv od práv politických (Agamben, 1998)

Žadatel pobývající v soukromí si hradí veškeré náklady na život kromě zdravotního pojištění sám. Z § 43 č. zákona 325/1999 Sb. o azylu je mu přiznán sociální příspěvek do výše životního minima po dobu třech měsíců. Příspěvek slouží k překonání problémů spojených s pobytem v soukromí. Bohužel vzhledem k zdlouhavé azylové proceduře, ke zpětnému vyplácení sociálních dávek jen po dobu třech měsíců, a vzhledem k ceně pronájmů bytů a nemožnosti pracovat po dobu jednoho roku, je žadatel nucen nelegálně pracovat, nebo zůstat v pobytovém středisku. Finanční příspěvek nepřísluší opakovanému žadateli o azyl. Náklady na žadatele pobývajícího v pobytovém středisku jsou za měsíc zhruba 10 500 Kč, v soukromí je to 4 100 na měsíc v případě samostatně žijící osoby. Je teda zřejmé, že stát by měl alternativu pobytu v soukromí podporovat a zpřístupnit možnost zaměstnání po třech měsících.

7.5. Zdravotní pojištění

Všichni žadatelé o azyl mají bezplatné zdravotní pojištění vyplývající se zákona (§ 88 odst. 1 zákona č. 325/1999 Sb., o azylu) a již taky Novela azylového zákona (č. 350/2005 Sb.) změnila způsob poskytování a hrazení zdravotní péče. Před účinností novely poskytovala zdravotní péči zdravotnická zařízení určená Ministerstvem vnitra, s nimiž ministerstvo mělo uzavřenou smlouvu. V současnosti se žadatel zaregistruje u pojišťovny, která mu vydá kartičku pojištěnce. Dochází však k odmítání zdravotních pojišťoven převzít agendu pojišťování žadatelů, potažmo všech cizinců. Pojišťovny a Ministerstvo zdravotnictví namítají, že žadatelé o azyl a strpitelé nespádají do osobního rozsahu zdravotního pojištění podle § 2 odst. 1 zákona o veřejném zdravotním pojištění. Na základě komplikací, které tímto vznikly, chce Ministerstvo vnitra vyřešit tuto situaci cestou novelizace zákona o azylu a to změnou § 88 odst. 3 zákona o azylu na základě kterého budou žadatelé o azyl a strpitelé zařazeni jako konzumenti veřejného zdravotního pojištění (Dlabáčková, Burdová – Hradečná, 2005). Poskytování zdravotní péče pro žadatele, vyplývající se Zákona o mezinárodní ochraně, tedy spadá do systému veřejného zdravotního pojištění.

7.6. Zaměstnání

Právo zaměstnat se má žadatel až po jednom roce ode dne podání žádosti. Po uplynutí této doby může žadatel pracovat, ale jenom na základě povolení k zaměstnání od příslušného úřadu práce v místě zaměstnavatele. Vyřízení na úřadě práce trvá přibližně dva až

tří týdny. Povolení bývá vydáváno po dobu platnosti víza k pobytu, nejdéle však na jeden rok. Správní poplatek za udělení povolení je 500 Kč.

7.6. Rozhodnutí první instance

Žadatel obdrží rozhodnutí od Ministerstva vnitra do 90 dnů ode dne podání žádosti. Lhůta však může být podle potřeb Ministerstva prodloužena. Ministerstvo o prodloužení lhůty žadatele vyrozumí. Řízení může být přerušeno a to nejdéle na 90 dnů, pokud se žadatel z objektivních důvodů nemůže zúčastnit řízení. Řízení může být taky přerušeno, nejdéle však na 14 dnů a to pokud žadatel musí doplnit nebo opravit nedostatky žádosti. Řízení je zastaveno v případě když žadatel vzal svou žádost zpět⁵⁹, během řízení zemřel, pokud se nedostaví ve stanovené lhůtě k pohovoru bez vážného důvodu, nebo neposkytuje nezbytné informace pro zjištění skutečného stavu věci.

Žadatel získává pozitivní rozhodnutí a tím získává statut azylanta a oprávnění k trvalému pobytu v České republice. Odbor cizinecké a pohraniční policie mu vydává průkaz povolení k pobytu s platností na 5 let. Průkaz je možné prodlužovat. Jako cestovní doklad mu slouží tzv. Ženevský pas, který je platný ve všech státech kromě země původu žadatele. Azylant si může podat žádost o přidělení integračního bytu v rámci SIP. Taky může využívat bydlení v Integračním azylovém středisku (viz přílohu č.3). Integrační azylové středisko slouží jako dočasné bydlení a pobyt v něm je upraven nájemní smlouvou uzavřenou na šest měsíců za úhradu. Azylanti pobývají v tomto zařízení až do doby, než si najdou vlastní bydlení, délka pobytu v Integračním středisku je však až několik let. Azylant má stejná práva a povinnosti jako občan České republiky⁶⁰.

Když je rozhodnutí negativní, cizinec se může proti tomuto rozhodnutí odvolat, tzv. opravný prostředek musí podat ke krajskému soudu v místě bydliště kde je hlášen k pobytu. Před krajským soudem může být žadatel zastupován právníky NNO. Opravný prostředek lze podat ve lhůtě 15 či 7 dní a má odkladný účinek. Po tuto dobu je cizinec v postavení žadatele o azyl. V případě, že i toto odvolání je zamítnuto, může žadatel podat kasační stížnost k NSS v Brně. Novela zákona o azylu č. 350/2005 Sb. odstranila požadavek na návrh na odkladný účinek a přiznává každé podané kasační stížnosti odkladný účinek již

⁵⁹ Dobrovolná repatriace je programem SUZ, jehož cílem je důstojné ukončení azylové procedury. Žadatelovy je tento program umožněn akonáhle stáhne svou žádost o azyl. Náklady spojené s dobrovolným návratem do země původu jsou hrazeny s prostředků SUZ.

⁶⁰ S výjimkou práva volit nebo vstoupit do armády

přímo ze zákona⁶¹. Novelou zákona o azylu č. 57/2005 Sb. je dle § 10a rozhodnuto o nepřípustnosti žádosti o udělení azylu v případě, že rozhodování o azylu přísluší jinému členskému státu EU, nebo žadatel nesplňuje podmínky stanovené právem Evropských společenství.

Když žadatel opravný prostředek nepodá, odevzdává průkaz žadatele o udělení azylu, je mu navrácen cestovní doklad a do 15 dní musí vycestovat z území ČR. Má možnost podat žádost o repatriaci do země původu, do 24 hodin ode dne obdržení rozhodnutí, která je hrazena z finančních prostředků ministerstva. Neúspěšný žadatel má možnost požádat o vízum za účelem strpění pobytu (po dobu 1 roku) z důvodu ohrožení života, nebo svobody, které by mu hrozilo po návratu do země původu. Neúspěšní žadatelé se taky pokoušejí nelegálně vycestovat směrem na západ, většinou přes Rakousko a Německo.

Česká azylová legislativa navrhovala zavést nepřípustnost kasační stížnosti ve věcech azylu kvůli zneužívání stávajícího systému a zahlceností Nejvyššího správního soudu, který je zahlcen velkým množstvím neopodstatněných stížností. Zástupci nevládního sektoru však připomínkovali nedokonalou úpravu soudního přezkumu azylových věcí, navrhli kompromis kdy kasační stížnosti budou rozděleny na důvodné a nedůvodné, čímž se zabrání využívání procesu podání kasační stížnosti pouze pro prodloužení pobytu na území České republiky. (Burdová-Hradečná 2005). Když NSS odmítne kasační stížnost jako nedůvodnou nemusí své rozhodnutí nijak zdůvodňovat. Podáním kasační stížnosti se cizinec ocitá v režimu cizineckého zákona, obdrží vízum za účelem strpění, se kterým nesouvisí žádné zaopatření žadatele ze strany státu. Když jde o opakovanou kasační stížnost, ani toto vízum za účelem strpění pobytu nemusí být uděleno.

7.7. Zrychlené řízení

Je azylové řízení do 30 dnů ode dne podání žádosti a je použito při tzv. nedůvodných žádostech. Za nedůvodné žádosti se považují žádosti ve kterých žadatel uvádí jenom ekonomické důvody pro odchod ze země původu, když žadatel uvedl nepravdivé údaje, aby unikl situaci všeobecné nouze, nebo opakovaně žádá o azyl, který mu byl několikrát zamítnut, pochází ze země, kterou Česká republika považuje za třetí bezpečnou zemi, nebo bezpečnou zemi původu, mohl najít ochranu v zemi ze které přichází, podal žádost o azyl, aby unikl

⁶¹ Zdroj - www.mvcr.cz/azyl

trestnímu stíhání atd. Žaloba proti tomuto rozhodnutí má odkladný účinek.

7.8. Nezletilí žadatelé o azyl

V současnosti dochází ke změně v organizaci opatrovnictví nezletilých žadatelů o azyl v České republice. Nezletilí žadatelé o azyl nemohou rozhodovat v úředních jednáních sami za sebe a tak je jim státem ve věcech správního řízení o udělení azylu, ustanoven opatrovník. Po zjištění, že žádost byla podána nezletilým bez doprovodu, dává se okamžitě návrh na ustanovení opatrovníka „pro pobyt“, který navrhuje Orgán sociálně právní ochrany dětí. Opatrovník - pracovník NNO, sloužící dosud byl zamítnut jako nadbytečný. Zákon však nespécifikuje práva a povinnosti opatrovníka „pro pobyt“. Orgány sociálně právní ochrany dětí, na které je tato zodpovědnost naložena se však necítí dostatečně připraveni, pracovníci OSPOD nejsou přeškoleni a chybí zde finanční prostředky na služby tlumočnicka. Funkci opatrovníka tak vykonává nadále pracovník NNO, ale jsou mu odňaty určité kompetence, nemohou nahlížet do spisů či hovořit s nezletilým o samotě (Hejná 2006).

7.9. Zánik azylu

Dosažený azyl azylantu zaniká v případech kdy využil ochranu státu, jehož je státním občanem, nebo státu posledního trvalého bydliště. Může mu být odejmut, jestli pominuly okolnosti, které vedly k jeho udělení a azylant se může navrátit do země původu. Azylantu azyl zaniká udělením státního občanství, když se ho azylant vzdá, nebo když zemře⁶².

8. Integrace azylantů v ČR

8.1. Efektivita státního integračního programu

Azylanti tvoří velmi různorodou skupinu co se týče vzdělání, profese, kultury a prostředí. Obecně se však dá říci, že do země přinášejí vysokou úroveň vzdělání a pracovních zkušeností. Je proto ekonomicky smysluplné stimulovat a podporovat jejich přístup ke vzdělávacímu systému a na pracovní trh. Pro plnou integraci do nové společnosti je třeba zajistit pokrytí základních potřeb jakými jsou ubytování a zajištění dostatečného příjmu. Cílem

⁶² Důvody odnětí azylu a zánik azylu, Azylový zákon 325/1999 Sb. § 17

integrace je azylantova samostatnost a nezávislost na sociální síti, získání zaměstnání a to může dosáhnout jenom se znalostí českého jazyka.

Státní integrační program vyplývající se zákona o azylu (Hlava IX., §§ 68-70 zákona č. 325/1999 Sb.) je zaměřen na pomoc azylantům při zajištění jejich začlenění do společnosti. Tím je kodifikována snaha státu pomoci azylantům v oblasti zajištění trvalého bydlení a výuky českého jazyka. Vláda České republiky každoročně schvaluje kvóty a finanční prostředky pro státní integrační program⁶³. Meziresortní komise, zřízenou ministerstvem vnitra v roce 2004 v rámci Koncepce integrace azylantů a pro přidělování integračních bytů oprávněným osobám, formulovala priority v rámci plánu integrační politiky takto⁶⁴:

- 2 výuka českého jazyka
- 3 zajištění nabídky bydlení
- 4 pomoc při vstupu na trh práce a řešení situace zdravotně postižených azylantů

Osoby vedené ve státním integračním programu (dále jen SIP) tvoří 57% z celkového počtu osob s platným azylem, ale také z osob, kterým azyl zanikl udělením státního občanství České republiky. Skupina zařazená do SIP vyhledává a vyžaduje pomoc státu a dalších institucí, je teda větší pravděpodobnost že je zranitelnější než skupina neparticipujících. Ti jednají samostatně, mají případně v České republice dostateční kontakty a jsou pravděpodobně lépe finančně zajištěni. Jak výzkum⁶⁵ prokázal, participující skupina je složená z větší části z mladých rodin produktivního věku, s věkem rodičů nad 40 let. Rodiny jsou početnější než je současný standart v České republice. Mezi azylanty je však také početná skupina osob v důchodovém věku. Z toho je patrné, že SIP je nutné koncipovat tak, aby mohl být aplikovatelný na různorodé věkové složení participujících azylantů. Azylanti začlenění v SIP jsou shledáváni, jak je patrné z výzkumu, jako nadprůměrně vzdělaní lidé, kterých potenciál není náležitě využíván. Jejich znalosti a vědomosti nejsou dostatečně využívány v prospěch cílové země a to například neuznáním jejich kvalifikace. Neuznání kvalifikace označují azylanti za velký problém. Proces uznávání je velmi dlouhý, složitý, drahý a byrokratický.

⁶³ Ministerstvo vnitra ČR, odbor azylové a migrační politiky

⁶⁴ Výzkumná správa EÚ AVČR, Praha 2005 – Integrace azylantů a efektivita státního integračního programu, součástí výzkumu bylo terénní šetření, rozhovory s azylanty, ale také názory a doporučení pracovníků obecních a krajských úřadů, nevládních neziskových organizací, Integrač. pobytových středisek.

⁶⁵ Výzkumná správa EÚ AVČR, Praha 2005 – Integrace azylantů a efektivita státního integračního programu

8.2. Státní integrační program v oblasti jazykové výuky

Podle zákona o azylu SIP v oblasti získávání znalostí českého jazyka realizuje v současné době Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy (dále jen MŠMT), odbor celoživotního vzdělání, formou bezplatných jazykových kurzů. Výuka probíhá formou skupinových a individuálních kurzů s časovou dotací 100 hodin v případě individuální výuky a v případě výuky skupinové je to 150 hodin s trváním kurzu maximálně 10 měsíců. Po absolvování kurzu vzdělávací instituce vydává posluchačům osvědčení o jeho absolvování, není však stanovena jeho úřední podoba. MŠMT má povinnost vyplývající se zákona nabídnout jazykové kurzy azylantovi nejpozději do 30 dnů ode dne nabytí právní moci rozhodnutí o udělení azylu.

Státní integrační program v oblasti jazykové výuky prodělal v období od roku 1990 do roku 2006 kvalitativní a organizační vývoj. Jazyková přípravu azylantů, která je součástí SIP by neměla azylanta připravovat jenom na běžní komunikační úroveň každodenního života, ale azylant by měl být schopný uspět v komunikačních situacích specifických pro jednání při zajišťování zaměstnání a při jednání s úřady obecně. V současné době však mnohé průzkumy dokazují, že azylantova nedostatečná znalost češtiny je způsobená taky jeho vlastním neaktivním přístupem k možnostem výučby češtiny, které poskytují jak státní tak nestátní instituce. Problémem je také nedostatečná motivace azylantů. Zatím neexistují žádné legislativní opatření, které by motivovali k aktivnímu přístupu k ovládnutí českého jazyka. Jazyková znalost ze zákona je vyžadována jenom při žádosti o udělení občanství (Vyhláška MŠMT ČR č.137/1993 Sb., ze dne 23.Dubna 1993)⁶⁶. Standarty této zkoušky jazykových a komunikačních schopností jsou hodnocené jako vágní a subjektivní jak při zadávání zkušebních úkolů tak při jejich hodnocení⁶⁷. Proto je nutné změnit koncepci integrace azylantů v oblasti výuky českého jazyka s přihlédnutím na sladění jazykových kurzů a zaměstnání. Také uprchlické ženy-matky při své starostlivosti o děti mají omezený přístup k školícím kurzům. Doporučuje se také zavedení jazykové zkoušky, která by byla nezbytnou

⁶⁶ Srov. Gabal I. Analýza postavení cizinců dlouhodobě žijících v ČR a návrh optimalizačních kroků (pracovní studie). Praha 2004:16

⁶⁷ Srov. Skalka a kol., Analýza efektivity dosud realizované výuky českého jazyka pro azylanty v letech 2000 – 2004, Centrum pro vzdělávání, MU, Brno 2005:4

podmínkou k udělení integračního bytu, nebo penalizujícími sankcemi⁶⁸. Kurzy českého jazyka jsou doporučované také jako součást rekvalifikace. Nejhůře na tom jsou azylanté, kteří po dobu azylové procedury využívali služeb pobytového střediska SUZ. Obecně platí, že u žadatelů o azyl je přístup ke kurzům českého jazyka omezenější, jsou poskytovány NNO, nejde tak o aktivity podporované státem a dlouhý azylový proces prohlubuje pocit frustrace, zmaru, beznaděje a deprese, žadatelé se stávají závislí na sociální síti, snižují se jejich intelektuální schopnosti. Je proto vhodné kdyby azylový systém dokázal už v počáteční fázi rozlišit potencionálního azylanta, který se už v průběhu pobytu v azylovém středisku může dostatečně vzdělávat a tím se přibližovat k úspěšné integraci. Také by bylo vhodné umožnit vzdělávání v českém jazyce žadatelům pobývajícím po dobu azylového řízení na soukromí. Průzkum⁶⁹ poukazuje, že kurzy SIP jsou efektivní zejména pro obyvatele integračních azylových středisek, ale již nikoli pro privátní bydlení; když jsou kurzy uskutečňované daleko od místa bydliště, většinou jich azylanté nenavštěvují. Problémem také je nedostatečná hodinová dotace kurzů českého jazyka a také přizpůsobení výuky stupni jazykových znalostí účastníků. Stávající rozsah hodin postačuje k získání pouze základních znalostí, pro výkon nemanuálního zaměstnání je nepostačující. Někteří azylanté volí jinou formu vzdělávání, samovzdělávání nebo jsou studenty středních a vysokých škol. Nejintegrovanejší v oblasti českého jazyka a socializace jsou nezletilí azylanté, kteří mají možnost využívat školní docházku v rámci základního a středního vzdělání. Učitel je také zprostředkovatelem kontaktu s majoritní společností. Vytvoření kontaktů s majoritní společností je hlavně pro azylanty, žijící po dobu azylového procesu v pobytových střediscích velmi obtížné. Sociabilita azylantů v novém prostředí je však důležitým krokem k úspěšnému začlenění do společnosti. Kromě zaměstnání jsou to právě školy, vzdělávací kurzy či zájmová činnost, které dávají azylantům možnost větší propojenosti s majoritní společností.

8.3. Státní integrační program v oblasti bydlení

Státní integrační program na podporu zajištění bydlení pro azylanty je realizován na základě usnesení vlády přijatého vždy na konkrétní rok. Za dobu existence programu došlo

⁶⁸ Pořízek, Komplexní analýza azylového systému ČR, SOZE, Brno 2004

⁶⁹ Uherek a spol., Integrace azylantů a efektivita státního integračního programu, Výzkumná zpráva, EU

k jeho několika obměnám. Důležitá změna nastala v roce 1997 při které se rozšířil okruh oprávněných osob, které mohou dostat integrační byt v rámci programu SIP. Vzhledem k tomu, že určitá část osob s uděleným azylem později migrovala z České republiky, vytvořil se určitý fond bytů, který sloužil pro obsazování azylanty a též lidmi, kterým bylo poskytnuto dočasné útočiště⁷⁰. V současnosti má SIP v oblasti bydlení celkem tři varianty v jejichž rámci je možno získat integrační byt⁷¹. V první variantě mají možnost azylanti získat integrační byt s příspěvím státu formou nájmu bytu v majetku obce (v dřívějších letech i v majetku fyzické osoby), v druhé variantě stát přispívá formou státního příspěvku na úhradu čistého nájemného, nebo jeho poměrné části. Od roku 2005 v praxi funguje varianta číslo tři, na základě které se nájemný byt získává v rámci nabídky nájemních bytů pro azylanty postavených podle programu „Podpora výstavby nájemních bytů pro rok 2005“ Ministerstva pro místní rozvoj v každém roce jeho vyhlášení. Tato metoda by měla podpořit integraci v oblasti bydlení také handicapované azylanty umožněním získání vhodného, např. bezbariérového bytu⁷². V přechodné období po udělení azylu může azylant využívat ponuku státních integračních středisek. V integračním azylovém středisku bydlí na základě smlouvy o ubytování a toto ubytování si hradí. Od října 2005 realizuje Správa uprchlických zařízení projekt „Integrace 2005“, jehož cílem je motivovat azylanty žijící v integračních azylových střediscích k větší aktivitě v oblasti hledání bydlení a zaměstnání. V rámci projektu jsou jim nabízeny integrační kurzy a poskytována potřebná asistence při jednání na úřadech a s potenciálními majiteli bytů a zaměstnavateli⁷³. Vzhledem k podmínkám bytové situace převládající v České republice je přidělování sociálního bydlení v rámci SIP značně velkorysé. Samozřejmě neřeší celkovou situaci bydlení azylantů. Čekací doba pro udělení integračního bytu trvá obvykle déle než jeden rok. S průzkumem je patrné, že azylanti si po dobu čekání na integrační byt v přechodném bydlišti vytvořili sociální vazby a nabídkou nájemního bytu jsou vystaveni situaci začínat znova na jiném místě v České republice. Je pro ně velkou výhodou získat byt v prostředí kde jsou již aklimatizováni, případně mají zde zaměstnání. Pozitivní je,

AVČR, Praha 2005

⁷⁰ Projekt trvalého řešení situace osob v dočasném útočišti na území české republiky byl schválen usnesením vlády č. 580 dne 13. listopadu 1996. Státní asistenční program byl např. uplatněn při řešení bydlení části uprchlíků z Bosny a Hercegoviny, Čečenska atd.

⁷¹ USNESENÍ VLÁDY ČESKÉ REPUBLIKY ze dne 4. ledna 2006 č. 5 o zabezpečení integrace azylantů v roce 2006

⁷² Většinou jde o azylanty, kterým byl azyl udělen z humanitárních důvodů

⁷³ Zdroj MVCR – Správa uprchlických zařízení, Integrační azylová střediska

že integrační byty jsou k dispozici v lokalitách různé velikosti, včetně velkých měst⁷⁴. Azylanté se s praktických důvodů obávají bydlení na místech, odkud je město obtížně dostupné (Valášková-Uherek-Brouček 1998). Z průzkumu je patrné, že nejvíc azylantů absorbuje hlavní město Praha. Dále je to Ústecký kraj, Jihomoravský kraj, Středočeský, Plzeňský, Olomoucký, Moravskoslezský a Liberecký (viz příloha č.3). Z těchto údajů je zřejmé, že integrační byty jsou především v průmyslových regionech. Mezi místa s největším počtem azylantů se však objevují sídla jak vysoce prosperující tak sídla s velkou nezaměstnaností, kde dochází k ekonomické restrukturalizaci⁷⁵. Mezi poskytovatele integračního ubytování figurují taky menší obce⁷⁶. Mnozí azylanté se pokoušejí najít ubytování i vlastní iniciativou a tím samotný proces integrace v oblasti bydlení zjednodušují. V posledních letech se SIP snaží jejich vlastní aktivity při zabezpečování bydlení stimulovat. Jejich snahy o hledání potencionálního bydlení jsou však jen částečné a většinou neřeší trvale jejich možnost ubytování. Většinou se jedná o možnosti ubytování skrze příbuzenské sítě. Formálnější cesty k získání bytu jsou diferenciovanější. Jedná se zejména o nabídku charitativní a nevládní organizace, městského nebo obecního úřadu. Nájemní smlouva pro integrační byt je podpisovaná azylanty na jeden rok s vyhlídkou dalších 5 let. Mnozí z nich kalkulují s tím, že jim bude smlouva prolongována. U azylanta je však patrný pocit nejistoty, zda jim bude smlouva prodloužena a dotazují se, zda nemohou být vystěhováni⁷⁷. Od tohoto typu bydlení se odlišuje pobyt v integračním azylovém středisku, který je jen dočasný a pomáhá azylantu překlenout dobu, než je mu přidělen integrační byt. Pobyt v integračním azylovém středisku však není

⁷⁴ V rámci své praxe v Organizaci pro pomoc uprchlíkům jsem pomáhala napsat žádost o integrační byt 24. ročně azylantce z Afriky, která neuměla velmi dobře česky. Její manžel již zemřel v České republice na následky zranění, které utrpěl ve vězení v zemi původu. Azylantka měla 4 ročního syna a neměla ani základní vzdělání. V rámci žádosti jsem se snažila přesvědčit o její bezúhonnosti, schopnosti přispět české společnosti. Žádala jsem pro ni integrační byt v Praze z důvodu, že i když postrádá manžela má tu svou komunitu, která jí pomáhá překonat těžké trauma z prožitého pronásledování a zármutek ze straty manžela. Žádostí bylo pozitivně vyhověno a adeptka získala státní integrační byt v Praze na Černém mostě.

⁷⁵ Výzkumná správa EÚ AVČR, Praha 2005 – Integrace azylantů a efektivita státního integračního programu, součástí výzkumu bylo terénní šetření, rozhovory s azylanty, ale také názory a doporučení pracovníků obecních a krajských úřadů, nevládních neziskových organizací, integračních pobytových středisek.

⁷⁶ Obec Bílá voda – Kamenička, kde tvoří významnou skupinu obyvatelstva komunita azylantů z Rumunska. Obec se za účasti této komunity přestala vyliďňovat a získává příznivější demografické charakteristiky. Většina členů komunity je nezaměstnaná a uzavřenost komunity nepřispívá jejich integraci do české společnosti.

⁷⁷ Nejistota pramenící se zlé bytové situace je však patrná i u občanů české republiky, hlavně u mladých rodin, kterým finanční zázemí dovoluje bydlet jedině po podnájmech atd., jde teda o fenomén celkové zlé bytové situace v České republice

dlouhodobého hlediska pro azylanty nejvýhodnější, protože většinou nesplňuje podmínky vhodné pro rodinný život⁷⁸, pro studium či odpočinek. Někteří azylanti však preferují pasivní čekání na nájemní byt pobytem v integračním azylovém středisku, před vlastní iniciativou v hledání ubytování. Z dotazníkového šetření v rámci průzkumu je patrné, že SIP v oblasti bydlení je základní jistotou pro azylanty. Pokud azylanti volili jinou možnost, šlo většinou o přechodné bydliště na kolejích, ubytovnách, podnájmech, včetně obývaní nebytových prostorů. Azylanti poskytování ubytování v rámci SIP široce využívají. Z průzkumu však vyplývá, že existují taky případy kdy je jednorázová nabídka integračního bytu zamítnuta. Důvody jsou různé. Podle průzkumu respondent například uvádí, že byt je příliš malý, nebo jeho zaměstnání je v jiném místě než nabízený byt, nemá na zaplacení nájmu, nemá rodinu a tak mu vyhovuje bydlet např. na koleji atd.. Průzkum spatřuje nedostatek SIP v oblasti bydlení v přibližně třetině azylantů, kteří doposud na nabídku nemohli reagovat. Azylanti jsi stěžují na přelidněnost integračních bytů a na jejich zlou technickou vybavenost. Podle dotazníkového šetření v rámci průzkumu bylo zjištěno, že většina připomínek by byla snadno řešitelná, kdyby bylo v rodinách více peněz na provoz domácnosti. Získání ubytování v rámci SIP je teda slibným začátkem, ale neschopnost pozitivního řešení rodinného rozpočtu vyústí ke stagnaci a zpomalení integračního procesu. Otázka rodinného rozpočtu je úzce spjata s možností zaměstnání, která je důvodem nespokojenosti u mnohých rodin azylantů, kteří využívají nabídku nájemného bytu v rámci SIP.

8.4. Státní integrační program v oblasti zaměstnání

Zaměstnanost není jenom zdrojem příjmu, ale také důležitým integračním činitelem v plnohodnotném zapojení se na trhu práce a do sféry společenského života. Předpokladem k zaměstnanosti azylanta jak vyplývá z průzkumu je jeho předcházející kvalifikace, jazykové schopnosti a lokace integračního azylového střediska nebo integračního bytu. V procesu integrace nestačí jenom domluvit se v jazyce hostitelské země. Přetrvávající problémy azylantů nacházíme vplyvem jiného kulturního prostředí, neuznáním kvalifikace a předchozích pracovních zkušeností, diskriminace a rasismus na pracovním trhu schrávají také velkou roli. Mnoho azylantů získalo kvalitní vzdělání, mají vysokou profesní kvalifikaci a značné pracovní

⁷⁸Několik členů rodiny žije na v jedné místnosti

zkušenosti. Přesto je míra nezaměstnanosti (a frekvence práce v pozicích neodpovídajících kvalifikaci) mezi uprchlickými odborníky značně vysoká. Neuznání kvalifikace je jednou z hlavních překážek při hledání zaměstnání. Lékaři, učitelé, inženýři, zdravotní sestry, zubní lékaři a mnozí další odborníci jsou chronicky nezaměstnaní nebo vykonávají nekvalifikovanou práci. Obecním pravidlem platným v Evropě je, že zahraniční dokumenty je možné za určitých „podmínek“ uznat, nostrifikovat. Azylanté si také stěžují, že uznání kvalifikace je poměrně nákladní a obtížná skutečnost. Neuznání kvalifikace azylantů má vliv na jejich peněžní tíseň a zároveň i plýtvání lidskými zdroji, které mohou být pro stát ekonomickými výhodnostmi. Tato skutečnost by měla být inspirací při lobování a přípravě politických programů. Přijetím racionálních a konzistenčních postupů pro posuzování a akreditaci profesní kvalifikace umožní potlačení nezaměstnanosti projevující se u skupiny jako jsou azylanté. Z průzkumu je však patrné, že z hlediska pracovní aktivity se situace azylantů v České republice na rozdíl od jejich zdrojové země zhoršila. Mnozí z nich jsou dlouhodobě vedeni na úřadě práce. Určitá část je v důchodu, na mateřské dovolené nebo ještě studuje. Situace a postavení mnohých azylantů ze strany úředníků práce a zaměstnavatelů není správně pochopeno, jsou chápány jako pracovní migranti. Velká část azylantů obtížně shání zaměstnání, využívají příležitostné pracovní příležitosti např. jako nekvalifikovaní sezónní dělníci. Důvodem problémů se zaměstnáním je nedostatek pracovních příležitostí a omezený přístup k informacím o možnostech zaměstnání. Také celá řada profesí vyžaduje dokonalou znalost českého jazyka a taky znalosti jiných cizích jazyků, většinou angličtiny. Mnozí vykonávají profesi, která vůbec nesouvisí s jejich původní kvalifikací. Při pobývání v integračním azylovém středisku je koncentrace nezaměstnaných azylantů v této lokalitě velká a tak konkurence při hledání jakékoliv práce je obrovská. Mnozí azylanté jsou zaměstnáváni bez řádně uzavřených pracovních smluv⁷⁹. Pracovníci pobytových a azylových středisek se snaží pomoci azylantům poskytnutím výpomoci v těchto střediscích. Také v tomto směru podávají pomocnou ruku starostové obcí a členové zastupitelstev. Tato skutečnost však jen ojediněle napomáhá řešit problematiku nezaměstnanosti azylantů. Jednou z cest jak zvýšit zaměstnanost azylantů je rekvalifikace a SIP pro zvýšení zaměstnanosti azylantů. Individuální akční plán realizován od roku 2005 je proces poradenských aktivit vyvíjející se podle individuálních potřeb uchazeče o zaměstnání, který má přispět ke zvýšení

⁷⁹ Zaměstnavatelé využívají azylanty mnohokrát jako levnou pracovní sílu a neplatí za nich sociální a

možnosti uplatnění uchazeče o zaměstnání na trhu práce a k prevenci dlouhodobé nezaměstnanosti u azylantů⁸⁰. Nabídka rekvalifikačních kurzů je však velmi omezená. Azylanti musí vynaložit značné úsilí, aby jich mohli absolvovat. Jak ukazuje průzkum do kurzů nejsou přijímáni většinou pro jeho naplněnost, nebo když budoucí zaměstnavatel rekvalifikaci finančně negarantuje. Mnozí azylanti si stěžují na nízkou efektivitu rekvalifikačních kurzů. Paradoxem přetrvává, že mnozí vysokoškolsky vzděláni azylanti se rekvalifikují na manuální dělníky. Rekvalifikace však ještě neznamená záruku pro získání zaměstnání, neboť zaměstnavatelé vyžadují praxi. Ještě horší je situace u invalidních azylantů, nebo u azylantů se změněnou pracovní schopností.

8.5. Zkušenosti krajských úřadů, obecních úřadů, zaměstnanců integračních středisek, pracovníku NNO se státním integračním programem a koncepcí integrace azylantů.

Krajské úřady zastávají důležitou funkci v rámci SIP v oblasti zajištění bydlení azylantům. A to informováním obcí o možnostech získání dotace, prostřednictvím krajských úřadů obce o dotace žádají a prostřednictvím krajského úřadu je rovněž obci dotace poskytnuta (žádost je postoupena MV ČR), také krajské úřady posuzují nabídky obcí vhodné k integraci azylantů.

V rámci výzkumu, který probíhal v roce 2005 a kterého cílem bylo zjistit efektivnost státního integračního programu vyjádřili krajské úřady pár námitek. Považují za opodstatněné detailněji informovat obce o eventualitách, které se v praxi s poskytováním integračních bytů azylantům mohou vyskytnout.. Například, že obec může nesouhlasit s vybraným azylantem. Dalším problémem je pro kraje pozdní schvalování SIP na daný kalendářní rok. SIP je schvalován v období leden-únor, až poté mohou obce vstoupit do programu a až pak mohou azylanti podávat své žádosti. Kraje využívají SIP v oblasti bydlení pro azylanty podle variant I. a II.. Azylanti upřednostňují Variantu I., která jim umožňuje po pěti letech uzavřít s pronajímatelem bytu smlouvu na dobu neurčitou, získávají tím určitý pocit jistoty a naděje do budoucnosti. Obce Variantu I. ve srovnání s Variantou II. považují za byrokraticky

zdravotní pojištění

⁸⁰ Individuální akční plan v roce 2005, specifický program vlády ČR na podporu zaměstnanosti pro azylanty

jednodušší a proto ji pokládají za výhodnější. Podle Varianty II. totiž obce musejí podávat svou žádost o dotaci každý měsíc. SIP je více využíván obcemi, které mají již dobré zkušenosti s pronajímáním bytů azylantům. Kraje apelují na důležitost dobrého výběru azylanta pro integrační byt v menších obcích, na základě zlých zkušeností, když azylant neplatil nájem nebo bez upozornění byt opustil. Doporučují čtvrtletní interval pro kontrolu, jak azylant plní podmínky související s pronajímáním bytu. Stěžují si taky, že azylanti nevyužívají dostatečně nabídku integračních bytů v menších obcích, upřednostňují bydlení ve větších městech, kde je však nabídka integračních bytů více omezena. Kraje by ocenili, kdyby sami mohly disponovat bytovým fondem, ze kterého by určitá část byla využita jako integrační bydlení pro azylanty a nesehrávali jenom úlohu spostředkovatele mezi MV ČR a obcemi. Svou aktivní účast sehrávají kraje při výměně zkušeností o integraci azylantů se zahraničními institucemi obdobného typu v rámci grantů programu Phare. Za velký přínos považují zrušení smluv uzavíraných mezi krajem a obcí, čím se proces pronajímání bytů v rámci SIP podstatně zjednodušil a zprůhlednil.

Obce jsou motivovány podle Varianty I. jednorázovou dotací za poskytnutí integračního bytu, kterou využívají nejvíc. Podle Varianty II., když je azylantům pobývajícím v soukromí přispíváno na nájemné, obec získává dotaci na infrastrukturu. Obce, které mají dobré zkušenosti s pronajímáním integračních bytů motivují jiné obce a stát taky zdůrazňuje sociální hledisko a taky nutnost azylantům v této situaci pomoci. Obce se o SIP a jeho podmínkách a výhodách dozvídají prostřednictvím krajů, jenom ojedinele se o projekt zajímají přímo. Obce proces vyřizování dotací a komunikace mezi nimi a kraji a taky MV ČR považují za bezproblémový. Problémem je otázka privatizace. Obce upřednostňují volné byty prodat, než by zřídili integrační byty, které privatizaci jenom blokuje. Varianta II., při které pronajímatelem bytu nebo části rodinného domu azylantům je soukromá osoba je využívána velmi zřídka. Obce upozorňují na nedostatečnou informovanost fyzických a právnických osob o možnost dotace. Velkým problémem je taky nedůvěra k cizincům jako vlastníkům bytů a také fakt, že azylanti si tuhle formu bydlení hledají sami a neznají dostatečně české prostředí a způsob jak oslovit potenciálního pronajímatele. Vlastníkům bytů, taky nejsou poskytnuty žádné záruky o osobách, které si byt mají zájem pronajmout. K větší využitelnosti Varianty II. by docházelo, kdyby se majitel bytu a potenciální nájemník znali lépe a tím se ujistili ve vzájemné korektnosti a dodržování pravidel. Azylant jako nájemce by v tomto případě získal bezprostřední zodpovědnost za užívání bytu a zároveň by se potlačila jeho

anonymita v procesu pronajímání integračních bytů. Jen minimální zkušenosti jsou s Variantou III., při které jsou integrační byty získány z programu „Podpora výstavby nájemních bytů“. Na každých započatých dvacet bytů obec nabídne nejméně jeden integrační byt. Nájemní smlouva se uzavírá na 1 rok a je po dobu čtyř let každý rok prodlužována. Obce se takto cítí více chráněni, před neplacením nájemného ze strany azylanta, nebo pro jiné důvody. Po vypršení roční nájemní smlouvy se v některých případech azylanti usilují o odkoupení pronajímaného bytu. Některé obce tuto možnost privatizace azylantem zpřístupňují, některé tuto možnost zvažují a jiné integrační byty považují za trvale nájemní, takže jejich odkoupení zamítají. Výběr žadatelů o integrační byt se různí. Například pro hlavní město Prahu byla zřízená „Meziresortní komise MV ČR pro tvorbu nové koncepce integrace azylantů a pro přidělování integračních bytů oprávněným osobám“. Po výběře vhodného kandidáta Meziresortní komisí město Praha uzavírá nájemní smlouvu přímo s azylantem. Výběr Meziresortní komise vzbuzuje důvěru obcí, ale dochází k absenci komunikace mezi představiteli obce a kandidáty na integrační byt. Výběr Meziresortní komise však nemá 100% úspěšnost. Jednou z variant je přímý výběr kandidátů obcemi. Tato varianta výběru se osvědčila nejméně. Využívaná v praxi je také možnost hromadně rozesílaných žádostí o byt samotnými azylanty. Dochází však k situaci, kde jeden a tentýž azylant uspěl ve výběrovém řízení ve více obcích, a obec neinformoval, že přijal nabídku v jiné obci. Poskytování integračních bytů v rámci SIP ohrožují negativní zkušenosti s neplacením nájemného, čímž městu vzniká dluh. Odmítnutí dalšího zapojení se do SIP je na základě těchto zkušeností často rezolutní. Odmítnutí obce zapojit se do SIP má na svědomí také privatizace bytového fondu.

Za nedostatek SIP pokládají zaměstnanci státních integračních azylových středisek (dále jen IAS) nedůslednou formulaci povinnosti azylanta především v oblasti bydlení a zaměstnání. Například, když azylant odmítne nabídku státního integračního bytu, měl by být automaticky ze SIP vyloučen. Většinou za azylanta rozesílá žádosti právník NNO, azylant je v tomto procesu pasivní. Je velkým štěstím, když některá obec zareaguje na žádost pozitivně, proto je odmítnutí integračního bytu vnímáno IAS jako promarněná příležitost. Standardní doba pobytu azylanta v IAS jsou 3 roky. Proto jeho pracovníci doporučují aktivní účast azylanta v otázce bydlení. Problémem je taky nedostatečné finanční zabezpečení azylantů. Úspěšný žadatel o azyl dostává jako startovné 360,-Kč a na dítě 180,-Kč. Tato minimální finanční částka nemůže pokrýt náklady, kterým je azylant v této době vystaven. Azylanti také

nechtějí využívat v oblasti bydlení Variantu II. z důvodu domněnky, že dotace na nájem bude státem považována za dostateční a budou jim zkráceni sociální dávky. V oblasti zaměstnání azylanta spatřují zaměstnanci IAS značné problémy. Neuznání kvalifikace, využívání azylantů jako levné pracovní síly, nenaplnění kapacity rekvalifikačních kurzů. IAS v rámci projektu „Pod jedním sluncem“ uskutečněním v roce 2005 organizovala ve svých zařízeních pro uprchlíky a azylanty různé volnočasové aktivity. Kriticky však odmítli byrokratický postup státu při určování kdo může poskytovat služby v této oblasti. Oblast výuky českého jazyka v rámci SIP se pracovníci IAS snaží rozšířit a zintenzívnit. Když se jazykový kurz nevyskytuje v oblasti bydlení azylanta a azylant musí platit poplatky spojené s cestováním za kurzem, většinou to zamítne z pochopitelných důvodů nízkých sociálních dávek. Nevýhodou je taky poloha IAS (většinou na okraji měst).

Největší kritiku obdržel SIP od pracovníků NNO. Organizace pro pomoc uprchlíkům kritizovala všechny Varianty SIP v oblasti bydlení. Problém ve Variante II. spatřuje v tom, že dotaci na nájem dostává nejprve obec, což je pro ni zatěžující a proto mnoho obcí odmítá účast na tomto projektu. Také kritizují pasivitu MV ČR při vyhledávání obcí, které by integrační byty mohli poskytnout. Obě Varianty I. a II. nedávají stejnou možnost všem žadatelům. Řízením meziresortní komise mnozí neprojdou z důvodu, že jsou aktivněji shánějí své ubytování samostatně. Pracovníci České katolické charity označili nabídku integračních bytů za nedostatečnou. Další kritika byla směřována na dlouhou dobu pobytu azylanta v IAS. Dlouhodobé pobývání v IAS způsobuje u azylanta projevy apatie, deprese, azylant se stává závislý na sociální pomoci státu. Velkým problémem je skutečnost, že SIP se nezabývá problematikou handicapovaných azylantů. Ačkoliv se NNO snaží pomoci při řešení problémů s jejich umístěním do sociálních zařízení a poskytuje jim individuální péči, nemá oficiální podporu státních institucí. V oblasti zaměstnání NNO doporučují řešit problém lepší informovaností zaměstnanců úřadů práce o specifických problémech azylantů a zároveň by se měla zintenzívnit spolupráce mezi nimi. Individuální akční plán, který je programem úřadů práce pro azylanty se jeví jako nedostačující, většinou pouze plní funkci registru. Dalším problémem je neochota zaměstnavatelů zaměstnávat azylanty a jejich malá informovanost o této problematice podporuje předsudky a diskriminuje azylanta na trhu práce. Pracovníci NNO kritizovali také kvalitu výuky českého jazyka. Také 150 vyučovacích hodin nemůže stačit na zvládnutí českého jazyka. Další vzdělávání v kurzech českého jazyka, mimo nabídku SIP představuje pro azylanty finanční zátěž. Také je patrná slabá motivace ze strany azylantů

zúčastňovat se poskytovaných kurzů.

9. Integrace azylantů v rámci Evropské unie (příklady dobré praxe)

„Integrační politiky jednotlivých členských států Evropské unie se značně liší, a to i co do stanovení cílů, cílové skupiny a způsobu realizace integrační politiky. Je to dáno mimo jiné rozdílnou historickou zkušeností s migrací v dané zemi, rozdílným původem přistěhovalců, rozdílnými potřebami a rozdílným právním rámcem. Na druhé straně mají integrační politiky určité rysy společné, při formulaci národních strategií jsou přejímány prvky integračních politik jiných členských států“⁸¹.

V této kapitole se zaměřuji na příklady dobré praxe, které čerpám z Příručky o integraci určenou tvůrcům politik a odborníkům z praxe, kterou vydalo Ministerstvo práce a sociálních věcí v roce 2005. Vlády členských států v červnu 2003 na soluňském zasedání zdůraznily význam rozvoje spolupráce a výměny zkušeností a informací v oblasti integrace přistěhovalců/azylantů. Na základě tohoto rozhodnutí vznikla „Příručka o integraci“⁸², která předkládá soubor jednotlivých projektů a programů řešících úspěšnou integraci přistěhovalců a azylantů prováděnou v Evropské unii⁸³. Tato kapitola čerpá informace z této příručky a předkládá příklady dobré praxe členských zemí Evropské unie. V první části se zaměříme se na úvodní kurzy pro nově přichozí přistěhovalce a uznané uprchlíky – azylanty. V druhé se zaměříme na nutnost občanské angažovanosti každého azylanta v integračním procese.

9.1. Úvodní programy pro přistěhovalce a uznané uprchlíky

Úvodní programy v rámci obecné integrační služby státu azylantovi se zaměřují na oblast jazykové přípravy, vytváření vazeb na trh práce a všeobecné získávání znalostí o hostitelské společnosti, tzv. občanské integraci. Vláda při realizaci těchto programů spolupracuje s neziskovými nevládními organizacemi, místními samosprávami a jinými sociálními partnery. Cílem těchto programů je umožnit azylantovi získat nezbytné informace, které jsou nutné k dosažení jeho soběstačnosti a nezávislosti v novém prostředí hostitelské

⁸¹ Koncepce integrace cizinců v roce 2005 a její další rozvoj

⁸² MPSV-Příručka o integraci pro tvůrce politik a odborníky z praxe, Praha 2005

⁸³ MPSV-Příručka o integraci pro tvůrce politik a odborníky z praxe, Praha 2005

společnosti. Důležitá je už počáteční fáze pobytu žadatele o azyl v přijímací zemi⁸⁴.

Jazyková příprava nutná k osvojení si jazyka hostitelské společnosti je nutným předpokladem azylantové úspěšné integrace. Ačkoli vlády věnují velké množství prostředků na jazykové programy, dosahované výsledky nejsou optimální (ibid:15). Je nevyhnutné aby účastníci kurzu byly před jeho zahájením roztrženy podle dosaženého vzdělání a stávající úrovně jazykových znalostí. V Belgii jsou jazykové kurzy poskytované již žadatelům o azyl, kteří dosáhli určité fáze rozhodovacího procesu a pro některé jsou kurzy povinné⁸⁵. Také víme, že mnoho žadatelů o azyl přichází z třetích zemí s velice nízkým vzděláním. Mnoho zemí proto nabízí samostatné kurzy gramotnosti, které jsou intenzivnější. Důležitost sehrává i zakončení jazykového kurzu ověřením dosažených znalostí. Rada Evropy stanovila „Společný evropský referenční rámec pro studium, výuku a hodnocení jazyků“ (CEFR), který je uplatňovaný např. v Dánsku. Pro občanskou integraci je ústní projev nepostradatelný, ale pro získání kvalitního zaměstnání je podmínkou taky znalost písemného projevu. Proto při tvorbě obsahové náplně a metod výuky by mělo být na tyto nutnosti přihlíženo (ibid:16).

Úvodní kurzy jazyka by měli probíhat současně s **úvodními kurzama zaměřenými na výkon povolání**. Těsná vazba na trh práce je nejdůležitější pro dosažení soběstačnosti azylanta. V Dánsku může uprchlík využít taky odborný výcvik na pracovišti, nebo nástup do zaměstnání za mzdovou subvenci (ibid:16). V mnohých zemích může azylant využívat služeb poradenských center, i neziskových organizací. V Nizozemí existují „programy dvojí cesty“, které jsou kombinací jazykového kurzu s podporou při výchově dětí, práci, odbornou přípravou, dobrovolnickou prací a sociální aktivací (ibid:16). Aktivně se podporuje kvalifikace a předcházející pracovní zkušenosti azylanta. V menší míře se při posuzování kvalifikace lpí na formální kritériích, výchozím bodem je hodnocení dosavadní praxe⁸⁶. Odborníci, kteří Příručku pro integraci tvořili apelují na důležitost využívání vlastního potenciálu azylanta pro vstup na trh práce. Ve Finsku v rámci projektu SPECIMA, který je hrazen z Evropského sociálního fondu se vyhledávají odborníci mezi azylanty, kteří by se mohli uplatnit ve finských organizacích a společnostech⁸⁷. Často se stává, že azylanti opouštějí kurzy před jeho

⁸⁴ Proto je nutné urychlit řízení o udělení azylu, protože samotné řízení dezintegroje žadatele o azyl ze společenského života a azylant se stává zcela závislý na státní pomoci.

⁸⁵ www.gent.be/integratiedienst/

⁸⁶ Bohužel skutečnost je taká, že mnoho kvalifikovaných azylantů je bez práce, nebo pracuje v zaměstnání nezodpovídajícím jejich vzdělání a mnozí zaměstnavatelé upřednostňují vykořisťovat azylanty a přistěhovalce jako levnou pracovní sílu

⁸⁷ www.mol.fi/migration/

ukončením, protože jsi již našli zaměstnání. Pro toto zaměstnání je však potřebná jenom nízká kvalifikace (manuální práce) a jeho příznakem je dočasnost. Azylant si tak nerozšiřuje odbornou kvalifikaci dál a po čase se stává znova závislým na sociální pomoci státu. Zaměstnání však azylant potřebuje, aby měl z čeho žít a nebyl více závislý na sociální podpoře státu. Proto je nevyhnutné, aby se časově kurzy přizpůsobili již pracujícímu azylantovi. Velkou výhodou je rozvoj informačních technologií, které umožňují on-line vzdělávání. V současnosti je tato možnost využívána v Dánsku. Zkrácené kurzy, dálkové a elektronické studium umožňuje řešení problému sloučit zaměstnání se vzděláváním⁸⁸. Významným přínosem je vypracování individuálního plánu pro každého azylanta, který je zařazován do kurzu podle svých potřeb. Je nutné také řešit problém jestli vzdělávací kurzy probíhají v místě bydliště azylanta. Většinou je azylantovi nabídnuto sociální bydlení v oblastech s nižší hustotou obyvatelstva. Slučování finančních prostředků by umožnilo poskytovat různé kurzy i v přilehlých municipalitách. Azylant by se tak mohl vyhnout ztrátě kontaktu s rodinou či jiných sociálních vztahů v případě nutnosti přestěhování (ibid:18).

Úvodní kurzy sledující za cíl občanskou integraci mají za cíl dosáhnou u azylanta pocit sounáležitosti s majoritní společností a taky jejich zodpovědnost vůči ní. Je nutné, aby azylant měl přehled o svých právech a povinnostech, ale hlavně taky o normách dané společnosti v principu dodržování rovných práv mužů a žen a také práv dětí. Důležitá je azylantova informovanost o systéme zdravotní péče, školství, sociální starostlivosti a také o národních zvycích. Je třeba brát na vědomý, že samotná majoritní veřejnost je různorodá a ne vždy žije podle standardů, které jsou přistěhovalcům vštěpovány (ibid:19). V této fázi je však důležitá také ochota majoritní společnosti zapojit se do dvoustranného procesu spolupráce, která má za cíl úspěšnou integraci azylanta, ale taky obohacení hostitelské společnosti. Integrovaná politika musí směřovat taky k majoritní společnosti a to prostředkami na odbourání stereotypů, xenofóbních a rasistických představ, které handicapují azylanta při jeho integraci. V Německu kurz jazykové přípravy činí 600 hodin a pak následuje 40 hodinový kurz orientace ve městě, v rámci kterého se azylant navštíví městské zastupitelstvo a seznámí se s německým institucionálním a právním systémem (ibid:19).

Požadavky vlád vůči přistěhovalcům by měly být vyváženy trvalou dostupností a

⁸⁸ On-line vzdělávání je však vhodné pro azylanty s pokročilejší znalostí jazyka hostitelské země. Školitel jazyka se stává taky prostředkem komunikace mezi majoritní společností a azylantem a pomáhá vytvářet přátelské prostředí napomáhající tak úspěšné integraci azylanta

kvalitou úvodních programů. To znamená, že když azylant, nebo žadatel o azyl projevil upřímný zájem žít a pracovat v České republice, měl by mu stát umožnit přístup na kvalitní integrační kurz a měl by počítat s dlouhodobou asistencí v integračním procese azylanta.

Ve Švédsku úvodní kurzy trvají až dva roky a zahrnují 525 hodin výuky švédštiny a přípravy na trh práce. V Dánsku bezplatné úvodní kurzy činí v průměru 37 hodin týdně. Ve Finsku se u některých uprchlíků jako jsou matky s malými dětmi, negramotní, nemocní, nebo některé skupiny mládeže předlžuje integrační období až na 3 roky. Bohužel v této oblasti integrační politika České republiky ještě zaostává.

Namítat by jsme mohli, že azylanti nejsou dostatečně motivováni k aktivnímu přístupu k integračním kurzům, teda nevyužívají možnosti, které jim vláda České republiky směrem k úspěšné integraci nabízí (viz kapitola č.8). Některé země proto zavádějí opatření jakou je povinná účast na kurzech, nebo snížení úvodního příspěvku jako je tomu v Dánsku. Německý imigrační zákon z r. 2004 počítá s případnými sankcemi při neúčasti na kurze. Řešením však nejsou pouze sankce, ale také motivace k úspěšnému završení kurzu (ibid:20).

Významným přínosem by byla takzvaná „otevřená“ střediska, kde přistěhovalci můžou získat individuální poradenskou službu a projednat specifické integrační plány (ibid:21). Je důležité bránit azylantovi v jeho izolaci a podpořit jeho společenský život v kontaktu s majoritní společností.

Z integračních aktivit jsou vyloučeni migranti bez dokladů a žadatelům o azyl je přístup k integračním aktivitám omezen. V Polsku můžou osoby s dočasnou ochranou plnohodnotně využít 12 měsíční integrační kurz. Zástupci nevládních organizací a místní představitelé nedělají rozdíly mezi účastníky integračních aktivit na základě právního postavení, čím se pro mnoho přistěhovalců stávají jedinou možností pomoci ze strany majoritní společnosti.

Snadný přístup k informacím a jejich transparentnost mezi jednotlivými organizacemi jak vládními a nevládními a dialog mezi nimi je taky důležitý v rámci úspěšného integračního procesu a přínos migrace pro společnost. V Litvě mají spoluzodpovědnost v integračním procese místní samosprávy. Francie má vypracovaný systém regionálních a místních přijímacích míst po celé zemi. V Itálii je integrační politika koordinovaná rámcovými dohodami mezi ministerstvem práce a sociální politiky a regiony a prováděna na místní úrovni. V Dánsku jsou za provádění úvodních programů zodpovědné obce, ale veškeré výdaje hradí vláda (ibid:24). Obce jsou teda vypláceny na základě výsledků, jsou aktivním

účastníkem při tvorbě integrační politiky, protože mají přehled o místní realitě, ve které je tato politika uplatňována. Důležitou úlohu sehrávají sociální partneři, kteří se podílejí na přípravě, financování a provádění integračních programů. Jsou to většinou velké podniky, které podporují zaměstnávání zahraničních pracovníků. Odborníci v „Příručce o integraci“ doporučují podporovat menší průmyslové podniky vládou a jiné podnikové organizace a odborové svazy se silným zastoupením zaměstnávaných imigrantů (ibid:27).

Do procesu integrace se zapojuje velké množství nevládních organizací, které například Španielská vláda považuje za rozhodující nástroje své integrační politiky (ibid:27). Česká republika také úzce spolupracuje s nevládními organizacemi (viz kapitola č.3). Jejich hlavní náplní je přímý kontakt mezi občany hostitelské společnosti a azyly. Doprovázejí uprchlíka celou azylovou procedurou a pak aktivně zasahují do integračních procesů azylyanta. Do integračního procesu by bylo dobré zapojit taky členy vlastních komunit, „sdružení migrantů“, případně úspěšných žadatelů o azyl, kteří mají v dané komunitě autoritu a jsou zdrojem informací pro nové žadatele (ibid:28).

Doporučuje se monitorovat kvalitu poskytovaných služeb, hodnotit jejich úspěšnost, vypracovat analýzy, které by odráželi úspěšnost, nebo neúspěšnost prosazovaných integračních metod. Země v rámci Evropské unie by si na základě shromážděných informací mohli předávat své zkušenosti a vyvíjet společné standarty kvality poskytovaných služeb v rámci integračního procesu.

9.2. Občanská integrovanost azylyanta

Důležitou součástí integrace azylyanta je jeho schopnost včlenění do společnosti hostitelské země. V případě společenské integrace migrující jedinec vstupuje již do existujícího společenského celku, který má vytvořenou strukturu a vykazuje určitou míru koherence a chování jeho členů je dané určitými pravidly, normami a hodnotami (Uherek 2002). Musíme si však uvědomit, že součástí této společnosti jsou také různé mainstreamové a náboženské skupiny, minority a jednotlivci, kteří společnost dotvářejí, redefinují a zasahují do ní specifickým způsobem a nestejnou měrou, přestože v této společnosti žijí celý život (Uherek 2002). Je teda důležité pochopit specifickou povahu různorodého obyvatelstva a umožnit všem občanům plnou účast, bez ohledu na jejich kulturní, etnický a národnostní původ.

Do procesu občanské integrace azylanta vstupují různé státní a nestátní organizace, které se snaží vypracovávat a následně aplikovat flexibilní a pravidelně vyhodnocované strategie vytvářené v zásadě rovného přístupu a nediskriminace (ibid:36). **Občanská integrovanost** přistěhovalce by měla být posilována také jeho ochotou a motivací k aktivní účasti. Také vnímavost majoritní společnosti a jejich organizací vůči specifickým potřebám azylantů dotváří integrační proces.

Předpokladem pro úspěšné doprovázení přistěhovalce, uprchlíka v azylové proceduře, nebo azylanta v integračním procese v rámci veřejných a soukromých služeb je rozvoj interkulturních kompetencí (ibid:37). Odborníci tvořící Příručku o integraci” navrhuji jmenovat do výborů a komisí jednotlivých organizací osoby s přistěhovalčským původem, čím by se rozšířilo spektrum názorů, které mají vliv na všechna klíčová rozhodnutí (ibid:37). Důležitou součástí je multikulturní povědomí zaměstnanců organizace. V Itálii je k veřejným sociálním strukturám šesti regionů (Jižní Itálie) přiděleno šedesát kulturních mediátorů z řad přistěhovalců. Mediátor zastává úlohu prostředníka mezi přistěhovalcem, uprchlíkem, azylantem a pracovníky dané organizace.

V současné společnosti není doprovázení individuální záležitostí, ale dochází k němu v rámci složitě strukturovaných organizací, což vyžaduje komplex pravidel a standardů kvality. Oblasti práce jako propagační kampaně, opatření pro zajištění kvality práce, získávání aktuálních materiálů, práce na individuálních případech, organizace složek, týmová práce, řízení a vnitřní komunikace by měly být citlivě řízeny a pravidelně přehodnocovány. Poradenské organizace pracující s uprchlíky si jsou vědomy skutečnosti, že jejich klienti se často cítí jako pingpongový míček přehazovaný z jednoho místa na druhé. Aby se takovým situacím zabránilo, měla by být stanovena a realizována pravidla pro postupování případů odborným institucím. Znalost jazyka hostitelské země, vzdělání/profesní historie, znalost západní kultury a moderních vymožeností atd. je u každého klienta jiná, je jiná i v případě dvou klientů pocházejících ze stejné země. Důležitou roli při rozhodování o dalších studijních potřebách v exilu hraje většinou prostředí uprchlíků. Uprchlíci většinou nepřicházejí do Evropské unie proto, že by po exilu toužili. Jsou k odchodu ze své země donuceni pronásledováním a někdy musí odejít ve velkém spěchu. Mnozí z nich trpí traumatem, fyzickým či psychickým. Izolace, kterou často ještě zhoršuje nevstřícná, ne-li nepřátelská azylová politika, může zhoršit a urychlit depresi nebo duševní problémy. Poradci by měli být schopni rozpoznat možné vážné problémy a odkázat klienty na odpovídající instituci/orgán

poskytující odbornou pomoc. Je však třeba mít na paměti, že toto je velmi citlivá otázka, a takový odkaz by tedy měl učinit jen odpovídajícím způsobem školený poradce.

Organizace by proto měly podporovat rozšiřování vzdělávání svých zaměstnanců, uznávat a odměňovat jejich jazykové, kulturní znalosti a podporovat kontakty s přistěhovaleckými komunitami (ibid:38). Vzdělávání v interkulturní problematice by mělo být součástí vzdělávacího systému v rámci organizace a interkulturní kompetence by měla být zaváděna jako evropská norma řízení kvality (ibid:40).

V České republice vznikl interkulturní vzdělávací program elektronického studia MPSV, který je určen vzdělávat zaměstnance ministerstva a úřadu práce v okresech. Rakousko zahájilo projekt financovaný z prostředků iniciativy Společenství EQUAL v rámci, kterého je nabízeno vzdělávání (semináře na téma mobbing, gender mainstreaming, diskriminace, řízení rozmanitosti, interkulturní mediace) organizacím z oblasti veřejné správy, ale i soukromým podnikům a nevládním organizacím (ibid:40).

Důraz se klade taky na aktivní účast občanů a přistěhovalců, v smysle kterého můžou organizace vytvářet příležitosti k účasti přistěhovalců, např. dobrovolnická sdružení, náboženský dialog, interreligiózní dialog. Kromě posilování komunikace v rámci jednotlivých náboženských skupin mohou vlády usilovat taky o dění mezi vládou a náboženskými představiteli (ibid:42). Součástí aktivního občanství je politická participace imigrantů v různých jejich formách jako je dosažení občanství, místní volební právo a účast v poradních strukturách, členství v politických stranách atd. (ibid:43). V roce 2003 v rámci harmonizace Evropské migrační politiky vznikla Koncepce “Sdělení o imigraci, integraci a zaměstnanosti” doporučila udělit všem přistěhovalcům a azylantům, kteří dosáhli status občana České republiky udělit volební právo a právo přijmout kandidaturu alespoň v místních volbách a to nejen v otázkách týkajících se přistěhovalectví⁸⁹. Politické strany by se měli zbavit ve svých prohlášeních protipřistěhovalecké rétoriky. Irský celostátní poradní výbor pro otázky rasismu a interkulturalismu (NCCRI) realizoval “Antirasistický protokol pro politické strany, který se týká problematiky ve vedení předvolebních kampaní. Protokol podepsaly všechny parlamentní politické strany (ibid 45).

Zásadní je také zřízení poradních orgánů, které předávají stanoviska přistěhovalců vládní a jiným zainteresovaným stranám (ibid:46). V České republice plní tuto úlohu Komise

⁸⁹ Viz http://ec.europa.eu/justice_home/key_issues/immigration/immigration_1104_cs.pdf

ministra práce a sociálních věcí pro integraci cizinců. V Estonsku je to Prezidentský kulatý stůl, v Dánsku Rada pro etnické menšiny, která je složena ze zástupců integračních rad, v Lucembursku zastává tuto pozici Národní rada pro cizince. Náplní těchto poradních orgánů jsou otázky politického a veřejného života včetně otázek etnicity. Odborníci doporučují také přítomnost pozorovatelů nebo nehlasujících členů na zasedáních, která může zvýšit transparentnost a důvěru v poradní struktury (ibid:47).

Udělením občanství dochází k takzvané naturalizaci, která zmenšuje rozdíl mezi občany a dlouhodobě usazenými cizinci v oblasti práv. Ve všech zemích Evropské unie je proces jehož cílem je dosažení občanství dlouhotrvající. Integrace přistěhovalce/azylanta je prozkoumána na základě testů jazykové kompetence a jiných dovedností. Na základě úspěšnosti testů, které zhodnotili úspěšné završení integrace je azylantu uděleno občanství. Spekuluje se o správnosti tohoto nařízení z důvodu obtížnosti testů, nebo poplatků, které jsou sněmy spojeny (ibid:49).

Dobrovolnická činnost jako forma sociální participace podporuje přistěhovalcovo/azylantové začleňování do společnosti a mobilizuje jeho dovednosti. Dobrovolnickou činností míníme aktivní podílení se v různých seskupeních jako jsou zájmové kroužky, sportovní a servisní kluby, environmentální skupiny, rekreační organizace (ibid:49). V Estonsku probíhá úspěšně výměnný rodinný program pro děti z estonských mluvících a Estonsky nemluvících rodin. Jeho cílem je snížení jazykové bariéry a také představení estonské kultury, historie a tradic. Nizozemí a Německo podporují účast přistěhovalců v mainstreamových dobrovolnických organizacích jejichž cílem je motivování přesídlenců k občanské participaci a navrhopvat konkrétní způsoby jejich účasti (ibid:51).

Evropská společenství v rámci “Příručky pro integraci” určené tvůrcům politik a odborníkům zdůrazňuje „*Vlády na všech úrovních mohou jít příkladem, budou-li samy na sobě aplikovat techniky a nástroje, aby se staly otevřenými a inkluzivními, a budou-li vytvářet požadavky otevřenosti a inkluzivity pro organizace pobírající dotace nebo účastníci se nabídkových řízení*“⁹⁰.

10. Zapojení Nestátních neziskových organizací do procesu integrace azylanta

⁹⁰ MPSV - Příručka pro integraci pro tvůrce politik a odborníky z praxe, Praha 2005

Existence Nestátních neziskových organizací, které se zabývají uprchlickou problematikou v celé její šíři se jeví jako funkční, efektivní a potřebná. V devadesátých letech se vznikem migrační problematiky zaznamenal nestátní sektor poskytující informace, poradenství a doprovázení uprchlíků, žadatelů o azyl a azylantů výrazný rozvoj.

V rámci Evropské unie (dále jen EU) patří azylanté k nejvíce znevýhodněným skupinám osob potřebujícím informace, poradenství, doprovázení, podporu a v mnoha případech také terapii, která jim pomůže znovu dát svůj život dohromady. Některé bariéry jsou přirozenými důsledky jejich exilu, většina ostatních (obecně těch nejobtížněji překonatelných) jsou ale překážky ze strany hostitelské společnosti. V kontrastu s velkými potřebami uprchlíků jsou doprovázení a další formy podpory přizpůsobené potřebám uprchlíků jedním z nejméně rozvinutých sektorů služeb v EU. To platí zejména pro oblast vzdělávání uprchlíků a doprovázení v pracovní oblasti. Azylanti se setkávají s mnohými problémy nežijí-li v oblasti, kde jsou azylantům k dispozici dobře promyšlené poradenské služby. V mnoha zemích EU je koncept „vzdělávání uprchlíků“ (existuje-li vůbec) omezen jen na krátké orientační nebo jazykové kurzy. S výjimkou několika zemí se jen velmi vzácně dozvídáme o tom, že by uprchlík začal studovat standardní (zejména univerzitní) kurz a navázal tak na svou původní odbornou profesi. Dalším důležitým aspektem vzdělávání uprchlíků a doprovázení v oblasti zaměstnání v EU je, že organizace působící v této sféře jsou často malé a mívají jen omezené prostředky (to platí především pro jejich prostory a počet pracovníků). Doprovázení dospělých uprchlíků v oblasti studijní a pracovní je složitý proces, který vyžaduje specifické kvality, znalosti a dovednosti poradců - i těch, kteří mají dobrou kvalifikaci a zkušenosti. Doprovázení je v zásadě interaktivní proces, prostřednictvím kterého je klientovi poskytována pomoc při posuzování různých možností, jež má k dispozici, při rozpoznávání výhod a nevýhod každé z možností a při přijímání informovaného rozhodnutí o nejlepším možném postupu⁹¹.

Azylanti vyhledávají služby neziskových organizací z různých důvodů. Nejhlavnější zásadou pomoci při doprovázení uprchlíka je poradcova dostatečná informovanost. Hlavním důvodem potřeby doprovázení např. ve studijní oblasti jsou problémy při financování studia nebo vzdělání. Takové doprovázení vyžaduje dobrou znalost legislativy v oblasti vzdělávání v hostitelské zemi tak, aby bylo možné posoudit nárok uprchlíka na statutární podporu.

⁹¹ Zdroj - European Advice Exchange Project, „A Basic Framework of Advice and Guidance for Refugees“

Znalost nelegislativních způsobů financování je také důležitá, neboť žadatelé o azyl v zemích EU nemají v současnosti nárok na statutární podporu v oblasti vzdělání. Získání prostředků může vyžadovat dlouhodobé úsilí, například posílání dopisů nadacím jménem klienta apod.

Většina azylantů hledajících poradenství v oblasti vzdělání mají zájem o zapsání do běžných studijních programů, o potvrzení své odborné kvalifikace, o změnu povolání nebo chtějí najít zaměstnání. Mnozí hledají pomoc, protože si chtějí v hostitelské zemi nechat uznat svou kvalifikaci. Pracovník neziskové organizace věnující se doprovázení pomáhá také azylantovi najít zaměstnání a poradit mu, jak práci hledat. Také pomáhá klientovi správně se rozhodnout, jak nejlépe využít své schopnosti s přihlédnutím na poptávku hostitelské země nebo jaké vzdělání si doplnit a také jaké možnosti vzdělávání, sociální péče atd. mu může poskytnout stát a přímo poradcova organizace. Dalšími oblastmi, ve kterých je nutné se orientovat, jsou pracovní právo, antidiskriminační legislativa, smlouvy a platové třídy. Poradce by měl být také schopen poskytnout informace o vhodných školeních a kurzech. Povinností poradce může být i zjišťování různých možností - klient může například chtít i málo placené zaměstnání co nejdříve, aby si zajistil alespoň nějaký příjem. V tomto případě by měl poradce klienta upozornit i na další možnosti, kdy může klient po zaškolení získat vyšší plat.

Azylanti jsou většinou na pomoc těchto organizací odkázáni, protože v novém prostředí, bez příslušných jazykových schopností je pro ně obtížné získávat informace a v hostitelské zemi mají málo kontaktů a tak mnohokrát je právě poradce pro nich pozitivním kontaktem s hostitelskou společností. Také dostatečná informovanost azylanta o jeho právech a povinnostech v hostitelské zemi jsou důležitým krokem k integrovanosti, která předpokládá jeho samostatnost a soběstačnost.

V České republice se problematice uprchlictví a integrace azylantů věnuje několik nestátních neziskových organizací, regionálních charitativních organizací, malých sdružení, organizací pracujících s oběťmi traffickingu, potom Mezinárodní organizace pro migraci a další. Ztotožňují se s názorem Vladislava Güntera, sociálního pracovníka občanského sdružení Centrum pro integraci cizinců, že hlavním posláním NNO je⁹²: **implementace, konzultování a návrhy nových opatření na základě jejich praxe atd. Nestátní neziskové organizace by neměly být centralizované a jednotlivě pokrývat veškeré spektrum aktivit, ale spíše být specializovanými, více či méně regionálně fungujícími**

⁹² Viz www.migraceonline.cz - Rozhovor s Vladislavem Günterem, sociálním pracovníkem občanského sdružení Centrum pro integraci cizinců (CIC) Praha, 2005

organizacemi vytvářejícími sítě, aby si udržely svou prakticky jedinou, ovšem zásadní výhodu oproti státu: flexibilitu, blízkost k životu svých klientů a hlubokou znalost jejich sociálního prostředí. Důležitým faktorem, který ovlivňuje kvalitu práce s cizinci, uprchlíky a azylanty je komunikace mezi těmito organizacemi a vzájemná koordinace práce s klientem. Zásadním problémem v oblasti doprovázení uprchlíků v České republice jsou chybějící standardy kvality sociálních služeb.

Právní, sociální a psychologické poradenství, které poskytují jednotlivé nevládní organizace má pro integraci azylanta do české společnosti obrovský význam. Uprchlík nebo úspěšný žadatel o azyl využívá služeb těchto organizací po celou dobu azylového procesu a pak hlavně v počáteční fázi života se statutem azylanta. Pro mnohé z nich jsou právě tyto organizace jedinou podporou ze strany majoritní společnosti a jejich zaměstnanci jediný, kteří bojují za jejich práva. V České republice vznikají také občanská sdružení založená samotnými azylanty, nebo krajany dlouhodobě tady žijících⁹³ podporujících integrační proces úspěšných žadatelů.

Azylanti se potýkají s mnohými problémy. Nejvíce si stěžují, že nemůžou najít **odpovídající zaměstnání a vyhovující bydlení, dokončit svoje studium, rozšířit si vzdělání, získat české občanství nebo důchod**⁹⁴. Jejich přáním je najít svůj domov, mít klidný a spokojený život a neprožít více to, čím si museli projít v zemi původu. Z výzkumu vyplývá, že se v České republice chce natrvalo usadit a získat státní občanství 84,8% dotazovaných azylantů. Důležitou součástí úspěšné integrace azylanta je jeho sociabilita v místě bydliště. Vytvoření kontaktu a sociálních vazeb v nové hostitelské společnosti však není jednoduché pro žádného azylanta. Poskytované integrační bydlení v rámci SIP je většinou lokalizováno v menších obcích, kde okolitá společnost nemá dostatečné zkušenosti s cizincema. Mnozí azylanté proto pocítují izolovanost a vzniká segregace skupiny cizinců na základě etnické příslušnosti atd.. Tím je ohrožena jejich integrace do většinové společnosti a ze strany majoritní společnosti vznikají obavy sprovázené nepochopením a předsudky. Přátelské vztahy navazují azylanté většinou v zaměstnání, při studiu, při výkonu zájmových činností a na místech kde tráví svůj volný čas.

⁹³ Výzkumní zpráva, Integrace azylantů a efektivita státního integračního programu, ĚU AV ĆR, Praha 2005

⁹⁴ Výzkumní zpráva, Integrace azylantů a efektivita státního integračního programu, ĚU AV ĆR, Praha 2005

10.1. Konkrétní nestátní neziskové organizace zabývající se probatikou azylantů a jejich projekty na podporu jejich integrovanosti do společnosti hostitelské země

V současné době se v České republice do procesu integrace azylantů zapájí také nestátní neziskové organizace (dále jen NNO). Cílovou skupinou těchto NNO jsou cizinci s různým statutem, s různým právním postavením. Mnohokrát jsou to právě jen pracovníci neziskových organizací, kteří své poradenství ochotně poskytnou i migrantům bez dokladů. Navržený paragraf 317⁹⁵ nového trestního zákoníku by mohl kriminalizovat práci nevládních organizací pomáhající migrantům, kteří nemají legální pobytový status v ČR⁹⁶. Co však nepovažují za správné, protože nevládní organizace by měla poskytnout své služby každému kdo o ně požádá, bez ohledu na klientův právní status. Organizace nejčastěji poskytují bezplatně právní, sociální a psychologické poradenství. Také spolupracují s Ministerstvem vnitra, odborníci z těchto organizací se podílejí na vypracovávání odborných studií, expertíz a doporučení především v oblasti legislativní problematiky azylu. V jejich pracovní náplni jsou také volnočasové aktivity a vzdělávací programy pro žadatele o azyl čekajících v rámci dlouhodobého azylového procesu na azyl v pobytových střediscích. Jejich projekty jsou zaměřené jak na dospělé žadatele o azyl, tak na jejich děti, na nezletilé žadatele bez doprovodu, na specifické problémy žen azylantek a neopomínají specifické potřeby skupiny handicapovaných žadatelů. NNO poskytují také pomoc při hledání bytu, zaměstnání, právní pomoc při jednání s úřady, psaní nejrůznějších žádostí, řeší s přistěhovalcema problémy spojené s udělením občanství, podávají různé informace a umožňují získat potřebné kontakty v majoritní společnosti.

Závažným problémem dotýkajícím se všech těchto skupin a nakonec těch, kteří překonají, vydrží a zaslouženě obdrží pozitivní rozhodnutí o azylu a tím se stává azylant součástí většinové společnosti. Nastává však dlouhodobý a problematický proces jeho integrace do majoritní společnosti, se kterou se mu snaží pomoci odborníci z těchto

⁹⁵ § 317, Napomáhání k nedovolenému pobytu na území republiky, Kdo jinému umožní, zprostředkuje nebo usnadní nedovolený pobyt na území republiky, bude potrestán odnětím svobody až na jeden rok nebo zákazem činnosti.

⁹⁶ Pavel Čížinský: Hrozba paragrafu 317 nového trestního zákoníku - nevládní organizace by měly pozorně sledovat, co se děje v poslanecké sněmovně, www.migraceonline.cz

organizací. Chtěla by jsem však znova připomenout, že integrace azylanta do majoritní společnosti není jednosměrným procesem přizpůsobením se ze strany azylanta, ale také výzvou pro majoritní společnost, která v tomto procese musí spolupracovat a aktivně se zapájet, ba dokonce být ochotná změnit svoje ustálené stereotypní přesvědčení a nechat prostor novým, směřujícím k rovnosti a rovnoprávnosti všech. Snažit se vytvářet takovou společnost, která bude obsahovat mechanismy pro tvoření efektivní rovnosti⁹⁷.

Většina organizací má sídlo v Praze, kromě Sdružení zabírající se migranty, která sídlí v Brně. Mnohé mají své komunitní centra a pobočky také v jiných regionech, kde je pomoc azylantům potřebná. Nejproblematictějšími jsou oblasti v blízkosti integračních azylových středisek a obce s nejvyšším počtem integračních bytů. Mnozí azylanti si stěžují na nedostatečnou frekvenci pomoci právě v těchto lokalitách. Organizace spolupracují s UNHCR (poskytuje jim finanční příspěvek), také s IOM, ECRE aj.

Pomoc v Poradně pro integraci podle průzkumu z roku 2005⁹⁸ hledá až 41,4% dotázaných azylantů. Organizace vznikla v roce 1998 a její činnost je zaměřena na pomoc azylantům při řešení nejrůznějších problémů spojených s jejich integrací do společnosti. V současnosti probíhá projekt „Integrace azylantů a cizinců na pracovní trh v hlavním městě Praze“. Projekt je určen nejen azylantům a jeho hlavním cílem je posílení pozice azylantů při vstupu na trh práce, zvýšit jejich zaměstnanost, snížit riziko sociálního vyloučení této skupiny a to způsobem vytvoření podpůrného programu a poradenské sítě zaměřené na specifické problémy této cílové skupiny. Odborníci této organizace vytvoří společně s azylantem jeho individuální plán, kterého dosaženým cílem by mělo být sehnání adekvátního zaměstnání a také azylanti můžou využít tréninkový program, který je naučí samostatně vyhledávat a využívat pracovní možnosti. Realizují také projekt "Podpora rozvoje základních předpokladů uchazečů o zaměstnání z řad azylantů a cizinců", který se soustřeďuje na pomoc v regionech Severozápad, Střední Čechy a Jihovýchod⁹⁹.

NNO Centrum pro integraci cizinců realizuje projekty právní a sociální pomoci pro žadatele o azyl. Žadatelé o azyl se na ně obrací jak s osobními problémy, tak i s žádostmi o pomoc při kontaktu s úřady, překladem osobních dokumentů apod. V pobytových střediscích

⁹⁷ Sandra Friedman, *Discrimination law*, Oxford university 2002

⁹⁸ Výzkumná správa EÚ AVČR, Praha 2005 – Integrace azylantů a efektivita státního integračního programu

⁹⁹ Zdroj – www.migrace.ecn.cz

zabezpečují také volnočasové aktivity a hlavně pravidelnou výuku češtiny¹⁰⁰.

Velmi úspěšnou ve svém zaměření je také Organizace pro pomoc uprchlíkům. K sociálnímu a právnímu poradenství se ve svých projektech zaměřují na specifickou skupinu znevýhodněným cizincům s různým statutem. V dnešní době je velmi jsou velmi efektivní projekty jako "Zvyšování počítačové gramotnosti u cizinců a uprchlíků", „Integrace azylantů“ v rámci kterého poskytují právní a sociální poradenství a pomoc při vyřizování všech životních situací. Poskytují také možnost doprovodu na úřady a konzultace ve věci integračních bytů. Dále se snaží poskytnout azylantům konkrétní pomoc za pomoci soukromých dárců a sponzorů (například formou darování konkrétního předmětu jako je automatická pračka, spací pytel, učebnice) a umožnění bezplatného přístupu na internet a PC¹⁰¹.

Poradna pro uprchlíky se v roce 2003 osamostatnila od Helsinského národního výboru a pracuje samostatně jako občanské sdružení. V rámci všech již zmíněných aktivit v oblasti poradenství, se také intenzivně věnuje práci s českou veřejností a to prostřednictvím médií, besed, přednášek a publikační činnosti¹⁰².

Organizace SOZE působí hlavně na Moravě a Slezsku. Spolupracuje s MV ČR v rámci SIP v oblasti výuky českého jazyka. Také společně realizují několik projektů na podporu integrace azylantů v rámci kurzů českého jazyka, kurzy socio-minima, práce s PC a asistenci při hledání zaměstnání. Velkým přínosem jsou finančně podporovány rekvalifikační kurzy¹⁰³.

Nejznámějšími organizacemi, které se věnují migrační problematice, lidským právům a integraci uprchlíků, žadatelů o azyl, azylantů či cizinců v České republice jsou Česká katolická charita, Poradna pro uprchlíky, Berkat, Skaryna, Arménský dům, Člověk v tísni, Amnesty international, Český červený kříž a UNCHR, IOM a mnohé jiné.

Při zlepšování integrace azylantů v České společnosti nemůžeme zapomenout ani na důležité zprostředkovávání kontaktů mezi nimi a majoritou právě na základě různých kulturních akcí nebo projektů, které jsou zaměřené na setkávání s cizinci jako je např. Projekt „Rodina odvedle“, které jsou postaveny na setkávání českých rodin s rodinami cizinců

¹⁰⁰ Zdroj – www.opu.cz

¹⁰¹ Zdroj – www.helcom.cz

¹⁰² Zdroj – www.soze.cz

¹⁰³ Pilotní projekt „Výběr kvalifikovaných zahraničních pracovníků“, www.imigrace.mpsv.cz

(realizuje NNO Slovo 21). Spolupráci s majoritou v rámci projektů s cílem zvětšit její informovanost, toleranci a pochopení považují za stejně důležitou jako jsou projekty pro azylanty s cílem zlepšení jejich integrace do společnosti.

Za důležitou považují také spolupráci s médií, které většinou prezentují cizince jako pracovního migranta využívajícího Českou republiku a zabírajícího pracovní místo nezaměstnaným českým občanům. Média také málo prezentují pro-uprchlické aktivity neziskovek a problémy cizinců a uprchlíků v České republice. Média by měla právě dopomáhat k odstranění vžitých představ, že uprchlík je zločinec a společnost by se ho měla obávat. Lhostejnost a nedůvěra společnosti k uprchlíkům jsou základními bariérami v cestě k úspěšné integraci. Mnohé kraje realizují v spolupráci MV ČR integrační kurzy, které v sobě zahrnují výučbu českého jazyka a taky českých reálií.

Také považují za zajímavou myšlenku navázání spolupráce NNO se zaměstnavateli, kteří by byly ochotni bez předsudků zaměstnávat cizince. Česká republika v rámci projektu Legální migrace – otevřená šance, Výběr kvalifikovaných zahraničních pracovníků ve spolupráci MV ČR, MPSV, MZV dává najevo svou ochotu přijímat cizince, míra zaměstnávání i když dostatečně kvalifikovaných azylantů v ČR je však mizivá.

Práce NNO napomáhající azylantům v jejich uplatnění v české společnosti je přínosná a důležitá avšak neřeší (nebo více méně není v její moci řešit) všechny překážky. Tak např. objektivní překážkou přístupu k rekvalifikaci je nedostatečné vzdělání, které nelze nahradit krátkodobým rekvalifikačním kurzem. Mnohé rekvalifikační kurzy jsou těžko dostupné azylantovi, když se nenacházejí v jeho místě bydliště, povolují rekvalifikaci jenom těm žadatelům, kteří mají příslib od budoucího zaměstnavatele a také rekvalifikace nenahrazuje praxi v oboru, kterou mnozí zaměstnavatelé vyžadují. Mnozí azylanti mají problémy s nostrifikací svého vzdělání. Také si stěžují na nedostatečnou podporu a spolupráci s místními úřady práce. Zaměstnavatel odmítá uznání praxe ze země původu. Problémem je také nelegální zaměstnávání azylantů, nedostatek pracovních míst pro azylanty, přijímání ochrannářských opatření ze strany EU, neuvolnění trhu s byty nebo nedostateční přístup k informacím, xenofobie, rasismus¹⁰⁴.

Také mnohdy azylantův přístup znemožňuje jeho integraci do hostitelské společnosti. Jednak je to jeho nereální představa o sobě samém a svých možnostech, nedostatečná znalost

¹⁰⁴ Hodnocení projevů diskriminace v přístupu k zaměstnání a v pracovněprávních vztazích z pohledu Úřadů práce, Poradna pro občanství/občanská lidská práva, březen 2003 – leden 2004

českého jazyka, nebo ještě jiného cizího jazyka, neschopnost práce s PC, spoléhání se na ÚP nebo někoho jiného, apatie, strach, neprůbojnost¹⁰⁵.

11. ZÁVĚR

Migrace je přirozený fenomén, se kterým si také Česká republika musí poradit. Česká republika jako demokratický stát se také zavázala dodržovat Úmluvu o uprchlících z roku 1951, které je signatářem. V praxi však uplatňuje restriktivní opatření, které znevažují žadatele o azyl a podporují xenofobní mínění. Azylová procedura je náročný proces a úspěšný žadatel by měl být respektován a přijímán společností hostitelské země bez předsudků. Jeho znevažování jako ekonomického migranta však vede k jeho nepřijatelnosti ze strany majoritní společnosti.

Za nejdůležitější prioritu v dosažení úspěšné integrace azylantů do majoritní společnosti v České republice považují ochotu státních a nestátních institucí pomoci azylantům využívat efektivně všech možností, které jim společnost hostitelské země poskytuje. Za nedílnou součást integračního procesu do všech oblastí společenského života považují také azylantovu vlastní snahu a spoluúčast na tomto procese.

Domnívám se, že pro dosažení efektivních a rychlých integračních procesů je nevyhnutné urychlit řízení o udělení azylu. Dlouhodobé pasivní čekání na výsledek azylového řízení způsobuje žadatelům dezintegraci, dequalifikaci a mnohdy i psychické problémy. Žadatelé se stávají závislí na sociální pomoci hostitelské země a ztrácejí schopnost samostatně rozhodovat o svém životě. Zrychlené řízení o azylu by umožnilo roztrždit žádosti na odůvodněné a neodůvodněné již po dobu několik měsíců.

Přístup k legálnímu zaměstnání už v rámci azylové procedury (tři měsíce po podání žádosti, po tuto dobu jsou žadatelé vypláceny sociální dávky) je dobrou výchozí pozicí pro úspěšnou integraci azylanta. Mnozí zástupci majoritní společnosti se obávají určitého rizika jakým je zneužívání azylové procedury pro zlegalizování pobytu a dosažení tak pracovního povolení. Avšak zkrácení omezující lhůty pro odůvodněné žadatele by nepovzbudilo k zneužívání azylové procedury. V tomto případě by tak integrační proces u azylanta mohl začít

¹⁰⁵ Analýza zkušeností úřadů práce v kutné hoře, v Příbrami a v Ústí nad labem s evidovanými klienty z řad azylantů a cizinců s trvalým pobytem v ČR, PHARE 2003

již v průběhu azylové procedury.

Základním problémem SIP v oblasti bydlení je, že nabídka a poptávka nejsou v rovnováze. Státní integrační program v oblasti bydlení by měl být více přizpůsobován potřebám azylantů a to hlavně snížením čekací doby na integrační byt a vhodným výběrem jeho lokace. Mnozí azylanti pobývající v IAS si v středisku vytvářejí sociální sítě v rámci této komunity a tím může být ohrožena jejich integrace v rámci hostitelské společnosti. Integrační byt by měl být v místě vhodném k integraci azylanta do lokální společnosti a v místě kde se může ucházet o zaměstnání. Některé byty také nejsou ve zcela vyhovujícím stavu. Zajištění bydlení vlastními silami azylantů vyžaduje mnoho úsilí, času a také určité finanční prostředky. Je nutno psát dopisy, osobně kontaktovat obecní úřady a pronajímatele. Velmi přínosná je v tomto případě asistence pracovníků NNO při hledání ubytování. Na vzájemné spolupráci NNO, ministerstva vnitra a SUZ závisí úspěšná cílená integrace azylanta.

Stát by měl podporovat integraci azylantů do společnosti prostřednictvím vzdělávání. Nabídku Státního integračního programu v oblasti jazyka v rámci 150 vyučovacích hodin pokládám za nedostatečnou, protože poskytuje možnost dosažení jenom základní jazykové kompetence, která nestačí na vykonávání náročnějších povolání. Aby byla tato jazyková výuka v rámci SIP efektivní je dobré monitorovat její kvalitu a přizpůsobit výuku individuálním potřebám azylantů. Mnozí azylanté nenavštěvují jazykové kurzy, protože musejí dojíždět do výukových středisek a to zatěžuje jejich finanční rozpočet, nebo je časově neumí sladit se zaměstnáním. Dalším problémem je nedostatečná azylantova motivace a proto je nevyhnutné azylanty stimulovat, aby možnosti vzdělávání sami vyhledávali.

V oblasti integrace na trh práce pokládám za největší nevýhodu předsudky a vypočítavost zaměstnavatelů. Praxe ukázala, že zaměstnavatelé nabízejí azylantům povětšinou krátkodobé nekvalifikované zaměstnání a mnohdy bez řádně uzavřených pracovních smluv.

Velmi přínosná je asistence NNO jak v oblasti integrace na trh práce, tak v oblasti bydlení, či v nabídce jazykových kurzů. Postrádám však rozmanitost a přístupnost těchto kurzů, které jsou většinou organizovány v Praze, kde mnoho NNO sídlí.

Integrační proces je procesem dvoustranným, proto je nevyhnutné pracovat také s majoritní společností a to cílenou osvětou, veřejnými kampaněmi, které vedou k odstranění předsudků, xenofóbního a rasistického myšlení.

Součástí integrace azylanta do společnosti je také možnost žít rodinným životem. Mnoho azylantů řeší tento problém navázáním vztahu z partnerem z nového prostředí. Ti, kteří usilují

o sloučení rodiny, narážejí na problémy s povolením vstupu příslušníkům nukleární rodiny do České republiky.

Oceňuji ochotu vlády České republiky zaobírat se integrací přistěhovalců, kterou demonstruje v dokumente Zásady koncepce integrace cizinců. Za důležitou považuji také spolupráci mezi státními a nestátními organizacemi, která proces integrace azylanta usnadní a urychlí. Monitoring integračních programů by mohl dopomoci k účelnému přerozdělování finančních prostředků od státu.

Musíme si uvědomit, že azylant je úspěšným žadatelem o azyl, který překonal dlouhotrvající a náročnou azylovou proceduru. Azyl mu byl udělen na základě důkladného šetření, teda zaslouženě. Proto by sociální politika měla směřovat k usnadnění integračního procesu azylanta do české společnosti a ne klást překážky jako například v oblasti poskytování zdravotní péče. Azylantů je poměrně malý počet a proto je jich nutné vnímat jako jednotlivce s individuálními potřebami než jako skupiny anonymních cizinců.

Řešení fenoménu migrace, není v uzavření hranic vůči zahraniční migraci. Stav, který existuje dnes není ideální a vyžaduje rychlé řešení jakým je aktivní pro-imigrační politika doprovázená sadou návazných sociálních opatření, která urychlí proces integrace azylantů do české společnosti.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A INTERNETOVÝCH ZDROJŮ

- 1 Článek: Hajná Běla, Kdo by měl být opatrovníkem nezletilých žadatelů o azyl?, 2006 [cit. 15. 6. 2005]. Dostupný z http://www.migraceonline.cz/clanky_f.shtml?x=204157
- 4 Stýskalíková Věra. 2004: Modely integrace imigrantů a jejich projevy v české politice. Středoevropské politické studie, ISSN 1212-7817, 2004, VI, 2-3, od s. 1-13, 13 s., článek v odborném periodiku Politologie a politické vědy.
- 5 Gabal Ivan. 2004: Analýza postavení cizinců dlouhodobě žijících v ČR a návrh optimalizačních kroků. Ivan Gabal, Analysis and Consulting, Praha. [cit. 23.6. 2006]

- Dostupný z < http://www.mpsv.cz/files/clanky/511/postaveni_cizincu.pdf>
- 6 Barša Pavel 2003: Politická teorie multikulturalismu, vydalo Centrum pro studium demokracie a kultury, Brno, ISBN 80-85959-47-X
 - 7 Rabušic Ladislav 2005: Jaká imigrační politika České republiky?, FSS Masarykovy univerzity.[cit. 13.7.2006] Dostupný z -
<http://aa.ecn.cz/img_upload/79a33131c9c4293e0fcef50bfa263ef/LRabusic_Imigracni_politika.pdf>
 - 8 Drbohlav Dušan : Evropa a proces mezinárodní migrace (se zvláštním důrazem na země Evropské unie a Evropského společenství volného obchodu), Praha 2001 [cit. 18.6.2006] Dostupný z <<http://www.integrace.cz/integrace/clanek.asp?id=229>>
 - 9 Baršová Andrea 2005: Integrace přistěhovalců v Evropě: od občanské integrace k multikulturalismu a zpět? [16.7. 2006] Dostupný z
<http://aa.ecn.cz/img_upload/9e9f2072be82f3d69e3265f41fe9f28e/ABarsova_Integrace_pristehovalcu_v_Evrope.pdf>
 - 10 Baršová Andrea: Multikulturalismus a politiky integrace přistěhovalců v Česku, Praha 2005 [cit. 25.6.2006], Dostupný z
<http://aa.ecn.cz/img_upload/9e9f2072be82f3d69e3265f41fe9f28e/ABarsova_Multikulturalismus_a_politiky_integrace_pristehovalcu_v_Cesku.pdf>
 - 4 Mikšová M. 2003: Azylová politika České republiky v kontextu mezinárodní migrace a azylové politiky Evropské unie. [cit. 28.7.2006] Dostupný z
<http://www.migraceonline.cz/studie_f.shtml?x=155813>
 - 5 Jiří Sládek: Integrační modely selhávají , článek z internetového časopisu idnes.cz, 7.11. 2005, Dostupný z
[http://hn.ihned.cz/toISO-8859-2/index.php?p=500000_d&article%5Bid%5D=17153170]
 - 2 MPSV: Příručka o integraci pro tvůrce politik a odborníky z praxe, Praha 2005, vydalo Ministerstvo práce a sociálních věcí, ISBN 80-868778-24-4
 - 3 Projekt Mainstreaming for refugees, asylum seekers and migrants, Glasgow university, 2006, články – Nick Lawson, Úvod do Migrace: migrace vynucená a nevynucená, Překážky v oblasti vzdělávání a zaměstnání, Multikulturalismus, Úvod do poskytování informací, poradenství a doprovázení, Uznávání kvalifikace, Právní rámec migrace, [cit.13.7.2006], Dostupný z
< <http://www.gla.ac.uk/rg/faqsrgcz.htm>>

- 4 Uherek Zdeňek: Integrace azylantů, Výzkumná zpráva pro Úřad Vysokého komisaře, EU AV ČR, Praha, 2002, [cit. 28.6.2006], Dostupný z
<<http://www.cizinci.cz/files/clanky/100/vyzkum.pdf>>
- 6 Rozhovor s Pavlem Baršou, 26.1.2005, Diskuse o multikulturalismu v ČR: chápání, kritiky a politiky, [cit. 16.7.2006] Dostupný z
<http://aa.ecn.cz/img_upload/9e9f2072be82f3d69e3265f41fe9f28e/PBarsa_rozhovor_o_multikulturalismu.pdf>
- 8 Pořízek Pavel, Komplexní analýza azylového systém ČR, SOZE, Brno 2004, [cit. 11.7.2006], Dostupný z < http://www.migraceonline.cz/studie_f.shtml?x=195545>
- 9 Kosař David, Směrnice o azylovém řízení, Praha 2005, [cit.28.7.2006] Dostupný z
< http://www.migraceonline.cz/legislativa_f.shtml?x=1219401>
- 12 Jílek Dalibor, Klečková Renata, Kosař David, Tomisová Michaela: Stanovisko odborné skupiny z katedry mezinárodního a evropského práva PrF MU v Brně k vládnímu návrhu novely zákona o azylu a Policii ČR, [cit.30.7.2006], Dostupný z
< http://www.migraceonline.cz/legislativa_f.shtml?x=961960>
- 13 Rozhovor Günter V.: Přínos migrantů bude záležet na podmínkách jaké jim poskytneme, Centrum pro integraci cizinců, Praha 2005, [cit.27.7.2006], Dostupný z<http://aa.ecn.cz/img_upload/9e9f2072be82f3d69e3265f41fe9f28e/VGunter_interview_CZ_edit.pdf>
- 15 Analýza potřeb cizinců a azylem a trvalým pobytem v ČR ve vztahu k uplatnění na trh práce, PHARE 2003, [cit.18.6.2006], Dostupný z < <http://www.p-p-i.cz/czech/aktual/analyzapotreb.pdf>>
- 16 Uherek Zdeňek, Černík J., Grohmannová J., Hyánková T., Korecká Z., Plochová K., Rubková A., Weinerová R., Výskumná zpráva - Integrace azylantů a efektivita státního integračního program, Výzkumná zpráva, vydalo EU AVČR, Praha 2005
- 17 Brožura: Správa Uprchlíků zařízení, vydalo MV ČR, Praha 2004
- 18 Brožura: Sociální práce s uprchlíky, vydalo OPU, Praha 2002
- 19 Čížinský Pavel, Migrační témata na 41.schůzi Poslanecké sněmovny PČR, Praha, 2005, [cit.30.7.2006] Dostupný z
<http://aa.ecn.cz/img_upload/79a33131c9c4293e0fcef50bfa263ef/PCizinsky_41scuze.pdf>
- 27 Novela azylového zákona, PARLAMENT ČESKÉ REPUBLIKY Poslanecká

- sněmovna, 2006, IV. Volební období, [cit. 28.7.2006], Dostupný z
< www.humanstep.cz/file/novela-azyl.doc>
- 28 Větrovský Jaroslav, Právní oddělení Organizace pro pomoc uprchlíkům, Přípomínky k novele azylového zákona, Praha, 2006, [cit.18.6.2006], Dostupný z
<<http://www.opu.cz>>
- 29 Uhl Pavel, Nešvary české azylové politiky, 2006, [cit.28.7.2006], Dostupný z
<http://aa.ecn.cz/img_upload/9e9f2072be82f3d69e3265f41fe9f28e/PUhl_Nesvary_ceske_azylove_politiky.pdf>
- 30 Fredman S., Diskrimination Law, Oxford university, 2002, ISBN 0-19-876566-5
- 31 Právní komparativní studie programu Migrace, OSF Praha, Poradna pro občanství, občanská a lidská práva, Praha 2003, [cit.16.6.2006], Dostupný z
<<http://www.poradna-prava.cz/dokumenty/Migrace.pdf>>
- 1 Asylum in Europe. A Handbook for Agencies Assisting Refugees. European Council on Refugees and Exiles, třetí vydání, březen 1983, k vydání připravil G. Jaeger a spol
- 2 Good Practice Guide on the Integration of Refugees in the European Union. Introduction, ECRE Task Force on Integration, Londýn 1999, k vydání připravil S. Grant a spol.
- 3 Workers without frontiers. The Impact of Globalization on International Migration, zpráva ILO, březen 2000
- 4 Refugees and Others of Concern to UNHCR, 2003 Statistical Overview, Kapitola VI, Asylum Seekers in Europe
- 5 Asylum in Europe. Review of Refugee and Asylum Laws and Procedures in Selected European Countries. Svazek II, European Council on Refugee and Exiles, čtvrté vydání, říjen 1994, k vydání připravil G. Jaeger a spol.
- 6 Malkki, I. H. (1995). Refugees and exile: from "refugee studies" to the national order of things. Annual review of anthropology, 24, 495-523.
- 7 Szczepaniková A., článek - V moci uprchlických táborů, Praha 2004, [cit.29.7.2006], Dostupný z
<http://aa.ecn.cz/img_upload/9e9f2072be82f3d69e3265f41fe9f28e/V_moci_uprchlickych_taboru.pdf>
- 8 Agamben, G. (1998). Homo Sacer: Sovereign power and bare life. Stanford, CA: Stanford University Press.

DALŠÍ INTERNETOVÉ ZDROJE

- 1 <http://www.mvcr.cz/azyl/index.html> - stránky Ministerstva vnitra v oblasti azylu a migrace
- 2 <http://www.mpsv.cz/cs/1278> - stránky Ministerstva práce a sociálních věcí v oblasti integrace cizinců
- 3 <http://www.mvcr.cz/azyl/integrace2/koncepce/priprava/zasady.pdf> - zásady politiky vlády v oblasti migrace cizinců
- 4 <http://www.unhcr.cz/> - Úřad Vysokého komisaře pro uprchlíky
- 5 <http://www.mvcr.cz/ministerstvo/suz.html> - Správa uprchlických zařízení
- 6 <http://www.czso.cz/> - statistiky počtu žadatelů o azyl, azylantů, cizinců
- 7 <http://www.mvcr.cz/uprchlici/> - Odbor azylové a migrační politiky Ministerstva vnitra ČR (OAMP)
- 8 <http://www.azyl.cz> – Organizace pro pomoc uprchlíkům

SEZNAM PŘÍLOH

1. Počet žadatelů o azyl v ČR
2. Vývoj počtu úspěšných žadatelů o azyl
3. Azylová zařízení na území české republiky
 1. Kasuistiky
 - 4.1. Rodina, 6 dětí, Rumunsko, žadatelé o azyl.
 - 4.2. Rodina, Afghánistán, muž 45 let, žena 29 let, syn 5 let
 - 4.3. Žena, 18 let, Čína
 - 4.4. Muž, 21 let, Pákistán, žadatel o azyl
 - 4.5. Muž, 51 let, Makedonie, vysokoškolské vzdělání
 - 4.6. Žena, 54 let, Ukrajina, nyní trvalý pobyt
 - 4.7. Žena, 30 let, Ukrajina, žadatelka o azyl
 - 4.8. Žena, 44 let, Kyrgyzstán, vysokoškolačka, 2 děti, 17 let a 20 let, vízum za účelem strpění pobytu na území

5. Nestátní neziskové organizace

PŘÍLOHY

3. Počet žadatelů o azyl v ČR

Zdroj: Statistiky MVČR, [cit. 30.7.2006], Dostupný z <<http://www.mvcr.cz/statistiky/azyl.html>>

2. Vývoj počtu úspěšných žadatelů o azyl

Zdroj: Statistiky ČSÚ, [cit.30.7.2006], Dostupný z <<http://www.czso.cz>>

3. Azylová zařízení na území České republiky

Zdroj: SUZ MVČR, [cit. 30.7.2006], Dostupný z
<<http://www.mvcr.cz/ministerstvo/suz/zarizeni.html>>

Kasuistiky

poskytla L. Bobysudová, Organizace pro pomoc uprchlíkům, uveřejněné v rámci projektu Mainstreaming vocational guidance for refugees, asylum seekers or migrants, Praha 2003- 2006,

4.1. Rodina, 6 dětí, Rumunsko, žadatelé o azyl.

Rodina má děti ve věku povinné školní docházky. Základní školu nicméně navštěvují pouze hoši, neboť děvčata jsou „zrozena k tomu, aby se starala o domácnost“. Matka byla sama negramotná, podepisovala se křížky, otec nepracoval. Svoji ženu často bil. Synové dosahovali ve škole průměrných výsledků (zhoršovali se s postupem do vyšších ročníků), často však vykazovali absence, které rodiče omlouvali. Po společném vysvětlení zástupců školy, pobytového střediska a konzultacích s pracovníkem nevládní organizace začali posílat do školy i dcery. Rozhodujícím argumentem však nebylo to, že to dcerám prospěje, ale to, že je neposílání dětí do školy trestné.

4.2. Rodina, Afghánistán, muž 45 let, žena 29 let, syn 5 let

Do ČR přijeli před dvěma lety. Předtím byli rok a půl žadatelé o azyl v Polsku. Odtud však odjeli do ČR, především kvůli špatné lékařské péči, která se zde údajně žadatelům o azyl dostává. O azyl v ČR požádali hned na hranicích. Tento postup byl možný, neboť v té době nebyla ČR ještě v Evropské unii. Po karanténě byli ubytováni v pobytovém středisku. Zde nás vyhledali, a to díky sousedovi, který s námi dlouhodobě spolupracuje. Požádali o zhodnocení svého případu ve vztahu k možnosti získat v ČR azyl. Právník naší organizace zhodnotil případ jako „silný“ a vzal si rodinu celkovou plnou moc. Na naši žádost bylo provedeno doplňující interview. Na pohovor byli doprovázeni právníkem a sociálním pracovníkem. Přes intenzivní vysvětlování případných důsledků trvala žena na tom, že pro účely azylového řízení bude vedena jako negramotná, přestože vystudovala vysokou školu se zaměřením na teorii jazyka. Důvodem bylo to, že nechtěla znevážit manžela, neboť on dosáhl pouze vzdělání na úrovni střední odborné školy. Po roce a třičtvrtě čekání na rozhodnutí OAMP dostaly zamítavé rozhodnutí ve věci azylu. Proti rozhodnutí se odvolali a nyní čekají na rozsudek soudu. Naprosto nesouhlasí s odůvodnění rozhodnutí, obzvláště co se týče situace v Afghánistánu.

Rádi by v ČR zůstali, přestože mají rodinu v Anglii. Po roce života v pobytovém středisku

zkusili odejít do hlavního města a uživit se sami. Jelikož však manžel neumí jazyk, velmi obtížně se uplatňuje na jakékoli pozici. Kontaktovali krajany zde žijící i ostatní cizince, se kterými se manžel domluví (hovoří 3 asijskými jazyky), ale podařilo se jim získat jen úklid v obchodě, samozřejmě bez pracovního povolení. Dlouhodobě nebyla tato situace únosná, a proto se vrátili do PoS. Od té doby jsou jejich rodinné vztahy napjatější, žena se v městě cítila samostatnější a návrat do PoS jim přinesl pocit neúspěšnosti. Žena by ráda měla další dítě, ale nechce ho přivést do současných nejistých podmínek. Manžel zkouší najít legální práci regionu, ale díky zhoršujícímu se zdraví (založené na psychosomatických obtížích) a komunikační bariéře je neúspěšný. Žena začala brát antidepresiva. Jejich potomek by měl jít v září do základní školy, oba projevují obavy, zda se nebudou muset vrátit, právě kvůli synovi. Jelikož situaci v Afghánistánu dobře sledují, ví, že situace tam je pro návrat a výchovu syna ve školním věku krajně nepříznivá. Proto doufají, že soud zruší rozhodnutí ministerstva vnitra a vrátí je zpět k posouzení na Ministerstvo vnitra.

4.3. Žena, 18 let, Čína

Klientka přijela nelegálně do ČR v roce 2002 a požádala o azyl. Byla umístěna do zařízení pro zajištění cizinců (ZZC; tzv. detence) a ihned po propuštění (za 6 měsíců) byla umístěna do Pobytového střediska určeného pro nezletilé žadatele o azyl bez doprovodu. Zde se ihned čestným prohlášením zletilá a odešla tzv. na propustku z tábora. Tam jí slíbil neznámý krajan práci. Klientka, která se naprosto neorientovala v právních předpisech ČR, byla převezena do cizího bytu a tam opakovaně znásilněna. Následně byla nelegálně a proti své vůli odvezena do Německa (což ovšem netušila). Zde byla opět znásilňována a nucena k prostituci. Z otřesných podmínek se jí podařilo utéci. Byla zadržena německou policií, umístěna do detenčního zařízení a na základě readmisní dohody vrácena do ČR, opět do ZZC. Bylo jí uděleno správní vyhoštění na dobu 10 let. Zde nás kontaktovala v roce 2003. Byla těhotná a chtěla své těhotenství uměle přerušit, neboť bylo důsledkem opakovaného znásilňování. Vzhledem k tomu, že jsme měli důvodné podezření, že se jedná o oběť obchodu se ženami, kontaktovali jsme organizaci La Strada, která se mj. Zaměřuje na péči o oběti obchodu. Sociální pracovnice La Strady začala ihned s klientkou pracovat na téma jejího těhotenství, traumatické zkušenosti a budoucnosti. Veškeré jednání s klientkou probíhalo samozřejmě přes tlumočnicka-ženu.

Klientka byla i touto organizací identifikována jako oběť obchodu s lidmi a byl u ní diagnostikován posttraumatický stresový syndrom.

Právní zástupce naší organizace požádal o znovunabrání žádosti o azyl bez splnění podmínky 2 let od poslední žádosti. Jelikož byla klientka nezletilá, vše muselo být konzultováno a řešeno přes opatrovníka pro azylové řízení. Této žádosti Odbor azylové a migrační politiky MVČR vyhověl. I přes pokročilý stupeň těhotenství byla klientka stále umístěna v ZZC a cizinecká policie zamítla všechny naše žádosti o propuštění. Klientka tedy v detenci strávila celou lhůtu 6-ti měsíců. Při snaze o její propuštění jsme narazili na problém, že nezletilým bez doprovodu v ZZC nebyl ustanovován opatrovník pro pobyt, pouze pro azylové řízení. Na základě soudního podnětu byl opatrovník pro pobyt ustanoven na příslušné městské části.

Po propuštění ze ZZC porodila klientka zdravého syna za asistence tlumočnicka a pracovníků naší organizace. Rozhodla se, že si syna ponechá. Po 2 měsících od porodu byl proveden pohovor ve věci azylu. OAMP vyhovělo naší žádosti, aby se pohovor nekonal dříve, a to vzhledem k psychickému stavu klientky. Pohovor byl veden za přítomnosti právního zástupce naší organizace. Za půl roku byl klientce udělen humanitární azyl ve smyslu §14 zákona o azylu. Po celou dobu azylového řízení jsme byli s klientkou v kontaktu, byla s ní vedena kvalifikovaná sociální práce pracovníci La Strady i naší organizace a byla připravována právním zástupcem na pohovor ve věci azylového řízení. V současné době je klientka zletilá, pracuje a o svého syna se stará.

4.4. Muž, 21 let, Pákistán, žadatel o azyl

S klientem jsme se seznámili v pobytovém středisku (PoS). Dostal od soudu vyjádření ministerstva vnitra k jeho žalobě. Jelikož soud komunikuje s cizinci zpravidla pouze v češtině, nevěděl, co je v dopise napsáno. Zpočátku hovořil trochu anglicky, ale ukázalo se, že odpovědím nerozumí a jeho slovní zásoba je velmi omezená. Navíc projevoval značnou nervozitu a ostych při kontaktu se ženami. Jelikož v PoS byl další muž z jeho regionu, poprosili jsme ho o tlumočení. Zjistilo se tak, že klient mluví jakýmsi horským nářečím. V PoS byl velmi osamělý, neboť nemohl mluvit s nikým jiným, než s krajanem, který tu však byl s rodinou. Projevoval navíc zvláštní zvyky, např. si založil oheň v pokoji. Kontaktovali jsme proto našeho bývalého klienta, který žije ve městě, kde je několik krajanů. Tento náš bývalý klient se zaručil, že se o tohoto mladého žadatele o azyl postará a bude mu průvodcem po celou dobu azylového řízení. Proto jsme požádali Správu uprchlických zařízení MVČR o

přemístění do pobytového střediska, které je blízko města, kde žijí jeho krajané. Této žádosti bylo vyhověno. Klient se tedy přemístil, v současné době vykonává pomocné práce v podniku svého krajana. Oba jsou v kontaktu s otcem mladíka a je prý patrné zlepšení i v jeho nečekaném chování.

4.5. Muž, 51 let, Makedonie, vysokoškolské vzdělání

Klient přicestoval do České republiky s úmyslem požádat o azyl v roce 1999. Jeho azylová procedura skončila neúspěšně, azyl mu nebyl přiznán. Již v průběhu azylové procedury byl v kontaktu s pracovníky naší organizace. Okamžitě po skončení procedury projevil úmysl zůstat v ČR, neboť byl zaměstnán v zahradnictví. Zaměstnavatel byl ochoten podstoupit náročnou administrativu a neobsazovat pracovní pozici jiným uchazečem. Jelikož není možné legalizovat si pobyt na základě zaměstnání přímo a území ČR (žádost o vízum nad 90 dnů za účelem zaměstnání musí být podána na ambasádě), doporučili jsme klientovi, ať požádá o turistické vízum do Polska a na tamním zastupitelském úřadu ČR podá žádost o povolení k pobytu. Předtím bylo nutné podat u jeho zaměstnavatele na úřadě práce žádost o povolení k zaměstnání cizinců. Následně si klient podal žádost o pracovní povolení, taktéž na úřadě práce. Vyřízení těchto dokumentů se podařilo v době platnosti výjezdního příkazu, který byl klientovi prodloužen na maximální možnou délku 60 ti dnů. Poté odjel klient do Polska, kde strávil přibližně týden a na základě pozvání zaměstnavatele (coby fyzické osoby) získal turistické vízum zpět do ČR. Jeho žádost o pobyt nad 90 dnů byla kladně vyřízena a klient nás po dobu 3 let přestal kontaktovat. Po třech letech však přišel znovu do naší kanceláře. Byla mu zrušena platnost dlouhodobého pobytu, důvod blíže nespécifikoval, zřejmě souvisel s kontrolou Cizinecké policie, při které byl nalezen na jiném pracovišti než je uvedeno v jeho pracovním povolení. Klientovi byl udělen výjezdní příkaz na měsíc. Vlepením výjezdního příkazu do platného cestovního dokladu bylo zaplněna poslední volná stránka pasu. Takto zaplněný cestovní doklad je proto nepoužitelný pro vycestování pozemní cestou a to v případě, že klient potřebuje tranzitní víza. Letecká cesta nepřichází v jeho případě v úvahu, neboť trpí fobií z létání, což jsme zažili na vlastní kůži při doprovodu na letiště a tuto skutečnost má i lékařsky potvrzenou. Jelikož jeho země nemá v ČR zastupitelský úřad, klient poslal plnou moc kamarádům, kteří mu mohou cestovní doklad na základě zplnomocnění vyřídili. Klient by však musel odevzdat nynější cestovní doklad, což by mu však znemožnilo sňatek s družkou-českou státní občankou, se kterou dlouhodobě žije. Požádal proto

v doprovodu našeho pracovníka na CP o prodloužení výjezdního příkazu s odůvodněním, že má matrikou stanovený termín sňatku. Této žádosti bylo vyhověno. Klient se oženil a poté poslal známým cestovní doklad, aby mohl být vyřízen nový doklad. Jelikož se vyřízení cestovního dokladu nepodařilo do konce platnosti výjezdního příkazu, bylo na CP opět požádáno o legalizaci pobytu do doby než pas obdrží. Naší žádosti bylo vyhověno. Cestovní doklad mu byl skutečně poslán a okamžitě bylo na příslušně CP požádáno o povolení k trvalému pobytu na území za účelem sloučení rodiny s občanem EU. Tato CP však odmítla žádost nabrat s tím, že klient má výjezdní příkaz, což je vízum určené k opuštění republiky. Na tomto trvala i po telefonickém kontaktu s pracovníci naší organizace i po sepsání vysvětlujícího dopisu. Teprve po kontaktování nadřízeného orgánu byli ochotni žádost nabrat. Po pohovoru s oběma manželi bylo jeho žádosti vyhověno. Klient s ihned zapojil do pracovního procesu.

4.6. Žena, 54 let, Ukrajina, nyní trvalý pobyt

Žena přijela do ČR v roce 1999 na základě povolení k dlouhodobému pobytu. Jelikož však o tento pobyt přišla, vstoupila v roce 2000 do azylové procedury. V tomto roce nás také kontaktovala a to proto, že jí zamítli finanční příspěvek pro lidi žijící v soukromí (vydává se jednorázově na dobu 3 měsíců a je odvozen z životního minima). Finanční příspěvek jim byl zamítnut proto, že její dcera byla registrována v Obchodním rejstříku jako společnice ve firmě. Obě tvrdily, že neví, jak se jméno dcery do tohoto rejstříku dostalo, někdo zřejmě zneužil její jméno. Tuto skutečnost ohlásily na policii. Naší organizací jí bylo doporučeno obrátit se na bezplatného právníka, který provede výmaz z obchodního rejstříku. Mezitím dostala klientka negativní rozhodnutí ve věci azylu. Právník naší organizace jí proti tomuto napsal žalobu a byli jsme jí průvodci azylovým řízením.

V roce 2001 se na nás obrátila se žádostí o pomoc při uzavření manželství s českým státním občanem. Jelikož jí chyběl doklad o právní způsobilosti, obrátili jsme se na matriku se žádostí o prominutí tohoto dokladu. Žádosti bylo vyhověno. V roce 2002 se vdala. Manžel je o 26 let mladší než ona. Ihned se začala řešit možnost požádat o povolení k trvalému pobytu za účelem sloučení rodiny. Mezitím byla klientka 1 okradena na ulici a jednou byla okradena pronajímatelem bytu, který zmizel i se zálohou 20000Kč. Oba případy byly nahlášeny na policii. Jelikož žádost o povolení k trvalému pobytu byla podávána ještě před vstupem ČR do

EU a platil tedy ještě nenovelizovaný cizinecký zákon, musela klientka dokládat výpisy z rejstříků trestů z Ukrajiny i z ČR, značnou finanční hotovost (okolo 160 000 Kč), atd. Potřebné doklady klientka neměla. Aby žádost mohla podat, zastavila klientka azylovou proceduru. Jelikož neměla všechny potřebné doklady pohromadě, musela s manželem vycestovat na turistické vízum do Polska, tam zůstat asi týden a poté přicestovat do ČR zpět na turistické vízum. Následně navštívili příslušnou cizineckou policii se žádostí o nabrání žádosti o povolení k trvalému pobytu. Pracovníci příslušné policie byli velmi neochotní, požadovali i dokumenty, které nejsou ze zákona relevantní a celou dobu naznačovali, že sňatek považují za fingovaný. Po asistenci našeho pracovníka a doprovodu jejich známé právničky policie žádost nabrala. Cizinecká policie provedla s oběma manželi pohovor, který byl velmi nepříjemný, neustále se točil kolem věkového rozdílu a nechyběly otázky na sexuální život. Po provedení pohovoru manželé ještě čekali měsíc. Poté jim byl trvalý pobyt udělen. S klientkou zůstáváme nadále v kontaktu a konzultuje s námi všechny události a rozhodnutí.

4.6. Žena, 30 let, Ukrajina, žadatelka o azyl

Do ČR přijela se svým přítelem na platné vízum a ihned požádala o azyl. Již při příjezdu do ČR byla těhotná. Po 6 měsících v azylové proceduře se jim narodil syn. Matrika odmítla dítěti přidělit křestní jméno, s odůvodněním, že je žena rozvedena teprve krátce a je zde tedy domněnka otcovství svědčící ve prospěch exmanžela. Příjmení bylo dítěti v rodném listě zapsáno také po exmanželovi. Neexistence křestního jména však značně komplikuje dítěti jeho zdravotní pojištění, evidenci v azylové proceduře a nabrání žádosti o azyl a přidělování víza. Příslušný okresní soud se odmítl záležitostí přidělení jména zabývat, neboť z jeho pohledu nebyla věc důležitá. Podali jsme proto podnět na Odbor péče o dítě, který následně podal podnět k soudu, kde požádal o rozhodnutí ve věci jména dítěte. Matka mezitím sehnala čestné prohlášení manžela, které učinil na ukrajinském úřadě, ve kterém prohlásil, že dítě není jeho, zřídka se všech práv vůči němu a s manželkou se v době teoretického početí nestýkal. Ani toto prohlášení nepřesvědčilo matriku k zapsání křestního jména do rodného listu. Soud následně nařídil jednání ve věci a po zvážení všech okolností přidělil dítěti křestní jméno dle přání matky. Příjmení zůstalo dítěti po otci a rovněž biologický otec nemohl být do rodného listu zapsán, údajně proto, že ČR podepsala s Ukrajinou smlouvu, že naše soudnictví nebude zasahovat do sporů ukrajinských občanů. Biologický otec tak nemůže uplatňovat svá práva a

povinnosti, dítě nemůže uplatňovat svá práva a povinnosti vůči skutečnému otci a exmanžel je veden jako rodič se všemi právy a povinnostmi z toho vyplývajícími.

4.7. Žena, 44 let, Kyrgyzstán, vysokoškolačka, 2 děti, 17 let a 20 let, vízum za účelem strpění pobytu na území

Obrátila se na nás se žádostí o pomoc v 2005. V azylové proceduře jí byly rozhodnutím Odboru azylové a migrační politiky (OAMP MVČR) uděleny překážky vycestování. Je proto držitelkou víza za účelem strpění pobytu na území. V den předání rozhodnutí musela paní opustit Pobytové středisko (PoS). Klientka se rozhodla, že se obrátí ihned na naši organizaci, neboť se o nás doslechla od známých. Nevěděla, co má dělat. Klientce jsme poskytli příspěvek, ze kterého si mohla zaplatit dvě noci ubytování a začali s klientkou a její rodinou pracovat. Klientce se podařilo najít azylový dům pro matky s dětmi, ve kterém ji mohli ubytovat. Nicméně požadovali úhradu prvního nájemného. Tyto peníze klientka samozřejmě neměla, neboť po dobu azylové procedury dostávala ona i její děti 360 Kč měsíčně. Požádali jsme proto o mimořádnou finanční výpomoc UNHCR (Nejvyšší komisař pro uprchlíky při OSN). Naši žádosti bylo vyhověno a klientka si mohla zajistit ubytování na 2 měsíce. Po zajištění ubytování jsme okamžitě mohli začít řešit zdravotní pojištění, zaměstnání klientky, studium jejích dětí, apod. Klientce bylo doporučeno obrátit se na příslušnou kancelář VZP a s vysvětlujícím dopisem požádat o průkaz pojištěnce. Tento průkaz byl vydán. Následně jsme se zaměřili na zaměstnání klientky. Byla informována o nutnosti vyřídit si pracovní povolení, neboť s jejím typem víza jinak pracovat nemůže. Možnost legálně pracovat u lidí s vízem za účelem strpění vyplývá z nového zákona o zaměstnanosti č. 435/2004 Sb. Do té doby tito lidé legálně pracovat nemohli. Byla zkontakována se dvěma zaměstnavateli, jeden měl již pozici obsazenou, druhého odradila nutnost pracovního povolení. Paní se dále snaží práci získat. Klientka projevila zájem, aby její děti navázali na vzdělání v zemi původu a začali zde studovat střední školu. Byla jim předložena publikace se seznamem všech středních škol na území hl.m. Prahy, aby si mohli vybrat školu, která je zaujme. Zároveň byli realisticky poučeni o jejich možnostech, obzvláště s přihlédnutím k tomu, že česky téměř nemluví, neboť ani v PoS neměli možnost navštěvovat základní školu (zřejmě kvůli jejich věku). Obrátili jsme se tedy s žádostí o přijetí na vybrané typy škol. Bohužel již v době, kdy přijímací zkoušky byly ukončeny. V současné době proto probíhá jednání s několika odbornými učiteli o přijetí těchto dětí ke studiu. Jelikož si je celá rodina vědoma handicapu v češtině, zkoušeli jsme

sehnat dobrovolníka na výuku jazyka, avšak bezúspěšně. V současnosti proto uvažujeme o možnosti zaplatit jim intenzivní kurz češtiny z prostředků obdržného grantu. V současné době zůstává největším problémem rodiny finanční nouze, se kterou však nemůžeme již dále vypomáhat. V případě, že se dětem podaří nastoupit na střední školu, budou mít možnost požádat si o přídavek na dítě, pokud splní délku pobytu 1 rok ode dne vydání víza za účelem strpění. Jelikož tato doba je ještě dalece před námi, pokusíme se zažádat o výjimku příslušný orgán kraje. Jiná finanční výpomoc ze strany státu je pro ně vzhledem k platné legislativě nepřístupná.

5. Kontakty na jednotlivé Nestátní neziskové organizace

Poradna pro uprchlíky

Senovážna 2

110 00 Praha1

tel: +420 224 224 379

fax: +420 224 239 455

e-mail: poradna@refug.cz

<http://www.uprchlici.cz>

Organizace pro pomoc uprchlíkům

Veletržní 24

Praha 7, 170 00

tel: (+420) 220 397 355

fax:(+420) 233 371 258

e-mail: opu@Ecn.cz

<http://www.azyl.cz>

Sdružení občanů zabývajících se emigranty

Mostecká 16

614 00 Brno

tel: +420 545 213 643

fax: +420 545 213 746

e-mail: sozes@mbox.vol.cz

<http://www.soze.cz/>

Poradna pro integraci

Senovážná 2

110 00 Praha 1

tel: +420 224 21 30 34, 2 24 21 67 58

fax: +420 224 21 34 26

e-mail: ppi@iol.cz

<http://www.p-p-i.cz>

Česká katolická charita

Vladislavova 12

110 00 Praha 1

tel: +420 296 24 33 30

fax: +420 296 24 33 33

e-mail: sekretariat@charita.cz

<http://www.charita.cz>

Úřad Vysokého komisaře OSN pro uprchlíky v Praze

Náměstí Kinských 6

150 00 Praha 5

tel: +420 257 199 860, 2 571 998 61

fax: +420 257199 862

e-mail: czepr@unhcr.ch

<http://www.unhcr.cz>

Mezinárodní organizace pro migraci
Dukelských hrdinů 692/35
170 00 Praha 7
tel. +420 233 370 160
fax. +420 233 382 259
e-mail: prague@iom.int, iom@iom.cz
<http://www.iom.cz>

